

Průmyslníci o průmyslu

Byly to první ročníky *Přítomnosti* (v r. 1925, 1926, 1927), které si všímaly naší průmyslové politiky s hlediska určité programovosti, tedy se zřetelem na zájem celku. Čtenář „*Přítomnosti*“ najde př. v roč. III. v článku o souručenství pokrokové hospodářském citovány požadavky našich odborových organizací zaměstnavatelských, kde se přímo praví, že „není-li naše podnikatelstvo schopno vytvořit velký hospodářský plán výrobní, musí k tomu býti donuceno bojem dělnické třídy“. Zaznamenány jsou tam i aktuální požadavky t. zv. Pracovního souručenství odborových, technických a hospodářských organizací, zpracované v létě a na podzim 1925 (tedy před 10 lety), kde čteme příkladně: do plánu naší hospodářské politiky bud'ěž zařaděny v prvé řadě tyto aktuality: stavba či úprava komunikací (na prvním místě silnice), úprava celního tarifu, další snižování cen životních potřeb (jednak úpravou cel — obchodními smlouvami, jednak úpravou výrobních nákladů), rozbor dnešní úvěrové politiky (tehdy byl čas ještě zamezit mnohému, co se ukázalo v krizi nejen jako nezdravé, ale i sociálně nebezpečné), řešení otázky bytové a stavebního ruchu, úprava daní, úprava dopravních tarifů i j. Vše to ovšem mělo být zpracováno v rámci hospodářského programu celostátního, při čemž se ukazovalo na materiál, snesený tehdy komisemi pro studium výrobních podmínek a trhu v Anglii a v Americe.

Toto je jen ukázka, že v tomto týdeníku byl věnován největší zájem otázkám organizace průmyslové výroby v době, kdy některým pánům z vedení Ústředního svazu čsl. průmyslníků to příliš vhod nebylo, a to v otázkách, které i dnes tvoří podstatu průmyslnického memoranda.

Tím spíše jest třeba zase na těchto místech uvítati toto memorandum Ústředního svazu čsl. průmyslníků, předložené vládě a současně tiskem také širší veřejnosti. Denní a odborné listy zaujaly již během minulého týdne k tomuto programu průmyslnického svazu stanovisko podle toho, k jakému táboru nebo lépe řečeno světovému názoru se ten který list hlásí. Nutno konstatovati, že převážná většina tento počín vítá. Proto, že je tu program: co se chce se strany průmyslníků, resp. jejich reprezentantů.

Autoři si byli jistě vědomi, že nemohou očekávat naprostý souhlas ve všem, co v memorandu formulovali. Nelze jim ovšem upřít, že vložili do svého programu aktuality (podpora exportu, stavebního ruchu, úvěrové, daňové otázky a pod.), s nimiž v této chvíli bude valná část veřejnosti souhlasit, i když nikoliv úplně a často s různými výhradami a doplňky.

Takto formulovaný program nelze odbýt jen povšechnými úsudky. To jsou požadavky jedné z hlavních složek průmyslu a druhá k tomu musí říci svoje stanovisko; a dál i ostatní obory hospodářské činnosti musejí srovnat svoje požadavky s tím, co čteme v me-

morandu; naposled zde ale musí být také někdo, kdo bude takto formulované programy harmonisovat. A nyní jsem u toho, co na těchto místech bych rád řekl docela přátelsky a otevřeně na všechny strany v zájmu věci.

Memorandum nese hrdý titul: „*Průmysl k hospodářské situaci*“. Těch deset let, o nichž se zmiňuji nahore, stále opakuji, že je to omyl mluvit o *průmyslu*, když se jedná jen o jednu jeho složku. Při diskusi, která v tomto časopise byla vedena před krátkým časem o průmyslu, ukázal na to již Peroutka. Průmysl není jen podnikatel, resp. jeho reprezentant, to je i další důležitá, sociálně v demokracii stejně významná složka: zaměstnanecká. V tom titulu memoranda na první pohled zračí se mi dnes také celá tragédie, o níž bylo na těchto místech tolik diskutováno. Nepochybuji, že nový generální tajemník Ústředního svazu čsl. průmyslníků, jak to v četných rozhovorech ukázal, má nejlepší vůli napravit to, co se v tomto směru bohužel nestalo; nepochybuji také, že toto vše nelze ve Svazu změnit za krátký čas, ale nic naplat, takhle si to musíme říci otevřeně, před veřejností, že i nejbližší budoucnost nám ukáže, že tyto dvě složky průmyslu, tak, jak se to stalo v celé řadě institucí svépomocných, budou oficiálně tvořit podstatu určitého druhu hospodářské správy, ať již je organizována tak či onak.

A tak jako nadpis prozrazuje určitou (jistě ani nechtěnou) jednostrannost, tak se nám projevuje také v jednotlivých kapitolách memoranda. Řekl bych „čouh“ z toho příliš průmyslnické stanovisko“. To nebudiž připisováno k tíži autorů. Nemají příčiny se za to stydět. Ale je to nesoulad s titulem: *průmysl k hospodářské situaci*; je to zahrocení mnohých formulací příliš proti tendencím doby, je to zřetelný zájem soukromopodnikatelský před zřetelem národohospodářským (nikoliv ve všem), je to nedostatečný zřetel na konsumenta, ale též vůbec na nové rozvrstvení spotřeby, jak se nám ukazuje vlivem světové krise a p. Pravím, toto vše bude a musí být předmětem dalších úvah a nepochybuji, že právě toto memorandum vzhledem k významu instituce, která jej předkládá, dá podnět třeba i ke zcela novým návrhům, které vyhoví po všech stránkách i průmyslníkům i všem ostatním.

Je jistě sporná otázka na př., zda skutečně se nám může podařit docílití původní výše exportu, jak o tom píše memorandum, i když připouštím, že by bylo velikou chybou v této chvíli třeba přes veliké potíže se o to nepokusit. Pak ale každý takový pokus neobejde se bez řešení základních otázek organizačních (syndikalisační příkladně), k nimž memorandum staví se při nejmenším velmi zdrženlivě.

Troufám si tu ukázat na příklad holandský, který nám především připomíná velmi silné tendence industrialisační tam, kde jich ještě nebylo — a to je jeden z mnoha, které budou působit na světových trzích — ale také právě na způsob, jak přímo vědecky, pokud jde o vnitřní organizaci průmyslové výroby, se má

v budúcnu v Holandsku postupovať, jednak zriazováním speciálnych technicko-hospodárskych inštitútů (tak se totiž nazývajú projektované zpoľa verejné, zpoľa súkromé orgány pro plánování a kontrolu v jednotlivých provinciách), jednak zámernou investiční a kapitálovou politikou, svěřenou zvláštním regionálním průmyslovým bankám. To je Colijnův program, který spočívá na poznání, že včlenění Holandska do světového hospodářství v tradičních formách je na dohlednou dobu beznadějně; a Colijn nepatří, jak známo, mezi utopisty.

Není k dispozici tolik místa, abychom se rozhovořili o poměru soukromých a veřejných investic. Je známo, že jsou u nás dva tábory, nikterak ohraničené současně hranicemi politických stran. Nebesářova knížka, vyšlá v minulých dnech („Nové cesty úvěru“) ukazuje, jak celý tento problém byl u nás dosud jen položitě řešen.

Stanovisko, které nedosti jasně vyjadřuje odpor k jakémusi plánování (v jednom týdeníku dokonce označeno toto stanovisko jako zamítnutí fantastického plánování), neříká nám celkem ničeho, jak se naši průmyslníci míní vypořádati s celým tím velkým hnutím, které jde světem a které se dokonce uplatňuje v jednom z oborů, pro spolupráci s průmyslem tak důležitých, takovou měrou, že bude přímo odpověď vynucovat, a to právě v zájmu možné shody a spolupráce. Podle některých stylisací zdá se, že celý problém nebyl dobře pochopen. V memorandu mluví se o pokusech vyloučit riziko soukromohospodářské plánování státu. Nevím, jestli někdo rozumný v tomto státě a hlavně ve vládě chtěl by vyloučit toto riziko soukromohospodářské, ale jsem přesvědčen, že zákonodárství správně po dosavadních zkušenostech a vzhledem k odpovědnosti za celek hledá cesty, jak taková rizika usměrnit, t. j. dříve než přijdou na stát, aby jim tento pomáhal, aniž si byl vědom, jak k této cti přijde, a aniž věděl, jakou výmluvu má pro takové sanace najít, aby se ospravedlnil před veřejností. Zákonodárství, které zakazuje a zabraňuje, aby se lidé beztretně fackovali na ulici, neirituje žádného slušného člověka, spravedlivého občana; zákonodárství, které zabraňuje výstřelkům dravé, bezuzdné a sociálně často velmi nebezpečné t. zv. volné soutěži, nemůže iritovat slušného průmyslníka a sociálně orientovaného podnikatele. Co je a co není sociálně správné a spravedlivé — hlavně v dnešním komplikovaném hospodářství — o tom nemůže v podstatě rozhodovat jen jednotlivec, to musí posuzovat také ten nebo ti, jimž náleží právo a povinnost harmonizovat všechny zájmy celého státu.

Nezabývám se těmito věcmi od včerejška, mám přímý styk s našim hospodářským životem, abych dovedl ocenit i určité pochybnosti, které zde právem vznikají, hlavně tam, kde jde o otázku lidí, jejich kvalita, odpovědnosti, mravní vyspělosti, o způsob provádění, o vlivy politické a politikářské — toto vše nepřehlídím a nepodceňuji, ale znovu říkám: je tu zapotřebí jasně stanovisko. Bylo by chybou, kdyby stanovisko průmyslníků v těchto základních otázkách bylo a priori odmítavé a toto odmítnutí nebylo velmi zevrubně doloženo a kdyby mělo být dokonce „mimo diskusi“.

Již proto, že stojí v čele vlády muž, který měl od vahu nejen velmi jasně precizovat svůj poměr k těmto

novým tendencím sociálně-hospodářským, ale dovedl mnohé již uplatnit, již proto reprezentant průmyslníků nevyhne se jasné diskusi o tomto tématu.

Prozatím můžeme znovu a s uspokojením konstatovat, že v Ústředním svazu čsl. průmyslníků byla po stránce aktuálního programu nastoupena rozumná cesta, svědčící snahám po kooperaci, vzájemné diskusi, a to také slibuje, že mnohé se ještě vyjasní, co dnes zdá se být temné a nejasné. Je to cesta, která nejlépe také přispěje k tomu, co průmyslníci dosud ne zcela jasnou formou žádají, aby měli dost vlivu na řešení věcí veřejných tam, kde demokratický stát své rozhodování uložil.

Václav Verunáč.

poznámky

Nač se vlastně čekalo?

Vážnější politické starosti a hospodářská tíseň daly veřejnosti jaksi zapomenout na šest přehnojených fašistických poslanců, kteří z milosti jedné koaliční strany vlády zasedají v parlamentě. Pravda, mají své alibi, poněvadž hned po zahájení parlamentních prací po volbách hlasovali s agrárníky a ostatní koalicí pro nepopulární zákon, a jejich theoretik, pan profesor doktor Dominik (až do voleb sociální demokrat) to ve sněmovně nepřesvědčivě vysvětlil. Tehdy ovšem měli fašisté čeho se bát. Socialistické strany totiž trvaly tehdy na tom, aby byla Gajdova fašistická strana rozpuštěna, a odvolávaly se na nález Nejvyššího soudu v Brně. Dokonce je známo, že jedna strana se v předvečer první parlamentní schůze a Malypetrova vládního prohlášení usnesla, že nebude hlasovat pro prohlášení premierovo, jestli nebude dopoledne před jeho přednesením ve sněmovně fašistická strana rozpuštěna. Ministerská rada si s tímto usnesením koaliční strany lámala hlavu dlouho do noci a nakonec učinila rozhodnutí, jaká činily i vlády předchozí vždy, kdykoliv šlo o rozhodnost a čin: uložila ministru spravedlnosti a vnitra, aby zkoumali, je-li nález Nejvyššího soudu v Brně skutečně takový, jak jej reprodukovaly noviny, a je-li dostatečným podkladem pro to, aby fašisté byli rozpuštěni. Samozřejmě, že vládní prohlášení bylo schváleno a od té chvíle věc usnula.

Nyní se konal v Moravské Ostravě proces s dvaceti fašistickými mladíky, kteří za Gajdova vedení také chtěli osvobodit náš stát — a zapomněli říci od koho. Při té příležitosti se ostravský soud dovolal rozhodnutí Nejvyššího soudu v Brně, a stojí ještě dnes za to, aby tento jasný a nepochybný judikát byl citován: Je to nález z 18. prosince 1934 a podobný byl učiněn ještě později:

„Organisace „Junák“ má povahu tajnou ve smyslu 17. paragrafu zákona na ochranu republiky. Nejvyšší soud vzal za notorické, že národní obec fašistická, v jejímž rámci organisace Junák byla zřízena, nesouhlasí s nynější československou vládní formou a že bylo jejich úsilím, dosadit vládu fašistickou. K tomu jí měly dopomoci oddíly Junáctva, které se mohlo podle své povahy pokusit o zvrácení dosavadní demokraticko-republikánské formy státní a dosíci úspěchů časově i prostorově omezených. Je jisté, že vláda a úřady státu nemohly by ztrpěti existenci organisace vojenského rázu v rámci takové politické strany, která veřejně hlásá, a již tím názvem to národní obec fašistická zdůrazňuje, že jejím cílem je zvrátit dosavadní demokraticko-republikánskou státní formu a zavést fašistickou diktaturu, která je svou notorickou povahou v naprostém rozporu se státní formou našeho státu. Tento programový cíl je obecně znám a nemusí se to dokazovati.“

Škoda, že nebyl tak jasný vládě, jako je jistě jasný každému čtenáři. Samozřejmě, že šest Gajdových figur ve sněmovně dnes nikomu neublíží a státu neškodí — nepočítáme-li s tím, že pro demokratický parlament je to přece jen difamující, sedí-li v něm šest fašistů.

Ale hlavně: ukázala se tu nerozhodnost. Tentokrát to bylo proti krotkým fašistům, veslujícím rychle do tábora největší koaliční strany. Co však se stane zítra, půjde-li o nebezpečí vážnější? Když jsme si nedovedli poradit s tak nepatrnou

věci jako je šest fašistů, jak si poradíme s nebezpečím početnější a opravdovým? Tak se ptá prostý občan, a mělo by se mu to vysvětliti. *pák*

Co je lid?

V Praze se konala výstava „tisk u lidu“; pořadatelé její by měli být upřímnější a říci, že se jedná o výstavku komunistického tisku. Jest to výstavka dobře postavená a řekne mnoho o vývoji a duši komunistického tisku. Ale výstavka tisku lidu to není. Komunistický tisk u nás není tiskem lidu. Kdyby název tisku u lidu měl být přisuzován podle toho, jak který list a tisk jest rozšířen a čten mezi lidem, měl by komunistický tisk velmi málo naděje, že se mu tohoto názvu dostane. Jest velmi pravděpodobné, že o udělení tohoto názvu by se mohlo ucházeti „Večerní České Slovo“ s nedělní „Národní Politikou“.

Jednou z prvních povinností těch, kteří mluví o lidu jest, aby tento lid viděli tak, jak ve skutečnosti jest. Lid nechte „Rudé Právo“. Nechtou to ani komunističtí dělníci. Čtou „Večerní České Slovo“, nebo také „Polední List“. Možno se o tom přesvědčiti tím, že se na chvíli postavíme před továrnu, když dělníci jdou do práce nebo z práce. Kolportér, který prodává komunistický tisk, marně stojí před továrnou; trvá to hodně dlouho, než prodá jeden výtisk. Zato „Večerní České Slovo“ má úspěch. Úspěch — řekli bychom — čistě obchodní. Je totiž známo, že počet voličů strany národně socialistické daleko již nedrží krok s rozmachem tisku Melantricha. „Večerní České Slovo“ se čte, ale jeho politický vliv se tomu nevyrovná.

Lid ani ve volbách nepostavil u nás na první místo komunistickou stranu, nýbrž stranu Henleinovu a za ní stranu agrární. Komunistický tisk bude tvrditi, že jsou to strany reakční. Ale na první místa je postavil lid, t. j. zemědělci, dělníci, živnostníci, řemeslníci, zřizenci, úředníci atd. Komunistická strana vzhledem k svému malému tisku dostala velmi mnoho hlasů; ale v celku podchytila jen malou část toho, čemu říkáme: lid.

Maličký příklad z jiné strany: v Praze se promítá ruský film o Guliverovi. Dobrý, radostný film, který ukazuje, jak nadšení ruských bolševiků má v sobě hodně čistého nadšení. Film, kterému komunistický tisk dělal velkou reklamu. A výsledek? V hledišti ne poloprázdno, ale skoro úplně prázdno. Kdyby se hrál český film, podprůměrný film, bylo by plno. A hlediště by naplnil lid, t. j. dělníci, živnostníci, řemeslníci, zřizenci, úředníci atd. Na t. zv. měšťácké filmy nechodí jen t. zv. měšťáci. Chodí na ně t. zv. lid. Na dobré ruské filmy nechodí lid. Chodí se na ně dívat intelektuálové. Na dělnickém předměstí vítězí špatný film, špatný český film a neudržel by se tam film, který by něco chtěl. Taková je situace. Předměstské operety jsou rovněž udržovány t. zv. lidem. Plochosti a prázdnoty operet mají 50—100 i více repris jen proto, že na ně chodí lid. Říkáme často, že na př. Národní divadlo jest pro lid nepřístupné, protože je drahé. Není to pravda. Jest pravda, že nezaměstnaní nemohou chodit do Národního divadla, ale jest také pravda, že t. zv. lid, t. j. dělníci, řemeslníci atd., dávají v předměstských scénách, kde se hraje kýč, za vstupné více, než co by zaplatili, aby se dostali do Národního divadla.

Jsou socialisté, kteří socialismus považují za hnutí chudých lidí a domnívají se, že chudoba, bída bude lidí přitlačovat automaticky k socialismu. To jest omyl, na který socialistické strany již léta doplácí. Chudý člověk j e n p r o t o, že jest chudým, nestane se socialistou. Je materiálem, z kterého je možno urobiť socialistu. Jest však také materiálem, kterého se mohou zmocnití ti z druhé strany a vřadit ho docela dobře do fronty protisocialistické. Ironií posledních let v Evropě jest, že protidemokratickým diktaturám pomohl do sedla lid a že protisocialistům pomohli do sedla hlavně ti, kteří z mnohých důvodů byli by měli rozmnožiti řady socialistických stran. Ani prostá a pouhá nespokojenost s bídou není ještě pramenem, z něhož tryská socialismus. Henleinova strana velmi dovedně projevovala nespokojenost s bídou a — povedlo se jí to. Němečtí chudáci volili Henleina. Bída a chudoba, bolest bíd a chudoby nejsou s a m y o s o b ě ještě silou, která by hnala k socialismu.

Nezbývá než začínati pomalu s tím, čím začínal náš politický život: s pečlivou politickou výchovou lidu. Jedním z hlavních úkolů socialistických stran je: jak se dostat k těm, kteří by měli být socialisty a kteří až dosud hlasovali jinak, protisocialisticky. Poslední volby — v květnu — ukázaly, že socialistické strany dovedly sice udržeti si ty, kteří s nimi šli, že však nedovedly získati nové voliče, souběžníky, příslušníky. Čímž je také řečeno, že dnešní jejich metody nedovedly podchytiť tyto lidi, kteří by měli a mohli být socialisty.

Prakticky to znamená revisi dosavadní agitace, zlidovění tisku (socialistický tisk málo proniká dosud mezi lid), změny v organizaci strany, větší styk s mládeží, podřízení práce výchovné, která až dosud v socialistických stranách nebyla podporována tak, jak by to bylo potřeba. Větší přitažlivost předválečného socialismu nebyla dána jen tím, že socialismus agitoval. Byl kulturně aktivnější. Lidu nevádí to, že socialistické strany jsou ve vládě. Na dělnických schůzích nesetkáváme se s voláním, aby socialisté šli do opoalice. Ale setkáváme se tu s mnohým nesouhlasem s poměry v socialistických stranách, které při dobrém vůli by bylo možno napravit a které jest nutno dáti do pořádku, mají-li míti socialistické strany důvěru lidu.

V. Gutwirth.

politika

Zdeněk Smetáček:

Jak oni to vidí

(Hovory s henleinovci o německo-československém poměru.)

Myslíme, že názory Henleinovy nebyly posud nikdy tak jasné vyjádřeny jako v těchto rozhovorech. Zaslouhují odpovědi. Podáme ji v některém z příštích čísel.

Proti poslednímu výkladu ministra zahraničních věcí ve sněmovně ozval se jediný zásadně opoici hlas — hlas poslance sudetoněmecké strany K. H. Franka. Soustředil se na otázku poměru naší republiky k německé říši. Zdá se nám, že se mu v naší veřejnosti nedostalo pozornosti, jaké by bylo třeba. Protože máme zato, že není dobře vyhýbat se otevřené výměně názorů o této věci, shrnujeme tu mínění Henleinovy strany, jak nám je v rozmluvách formulovali někteří její vůdcové.

Hmotné pozadí režimu.

Položte-li některému henleinovskému poslanci otázku, jaké zkušenosti učinila jeho strana za své dosavadní parlamentní činnosti, dočkáte se asi této odpovědi:

„Díváme se na věc velice realisticky. Nečiníme si ilusi o tom, že bychom hned mohli dosáhnout nějakých patrnějších změn. Příčina je v tom, že se převratem, po pádu feudalismu a monarchistické byrokracie, vytvořila nová vládnoucí vrstva, která se drží u moci i z jiných důvodů než z čistě politických. Někteří příslušníci této vrstvy, a to jak na československé, tak na německé straně, vybudovali na svém politickém postavení i svou posici hmotnou. To neznamená vždycky, že by se byli obohatili. Někdy jsou naopak zadlužení, t. j. předlužení. Ale to, že to mohli učinit, vyplývá právě z jejich veřejného postavení, které jim otvírá větší úvěr, než jakého by se dostalo obyčejnému člověku. Kdyby zmizelo veřejné postavení, ztratil by se i úvěr, a to by mohlo vésti k úplnému finančnímu zhroucení dotyčných osob. Nejsme tak úzkoprsí, abychom se bránili dobrému honorování veřejné činnosti, naopak. Ale přejeme si, aby se to dělo otevřeně a aby si poslanec a politik zachoval mravní nezávislost, kterou ztrácí, získal-li výhody třeba při pozemkové reformě nebo postavil-li si vilu se státní zárukou. Tyto výhody vyplynuly jako vedlejší důsledek z jeho veřejného postavení, politik je před veřejností co možná tají a nemá pak již té vnitřní volnosti, jaké je potřeba.“

My jsme byli toho všeho uchráněni. Snažíme se, aby naši poslanci neměnili dosavadní způsob života, aby po stránce hmotné zůstali tím, čím byli. Náš poslanec má vyměřený příjem podle velikosti rodiny, na výlohy spojené s výkonem mandátu dostává 1000 Kč, zbývající část jeho poslaneckého platu jde do pokladny strany. Kdo má značnější vlastní příjmy, převyšující příjmy těch, kteří jsou živi jen z posla-

neckého platu, ponechává si vůbec jen ten tisíc korun režijního paušálu. Kancelářské práce obstarává našim poslancům ústředí. Snažíme se tyto spojitosti objasňovat svému voličstvu.

Máme ve sněmovně dobrý poměr s mnohými československými poslanci. S takovým Hamplem, Mackem, Stránským, Srbou, Klappou, i když jsou to rozhodní odpůrci, si dovedeme lidsky rozumět, protože cítíme, že jejich činnost roste, podobně jako naše, z myšlenky a z etického zaujetí. Od některých jiných nás však dělí jakoby zeď.“

Emigrace.

Těžko se přiblížit otázce poměru republiky k říši s jiné než s této lidsky bolestné stránky, která je však na neštěstí dost na očích. Henleinovci viní část emigrace z toho, že kalí československo-německé vztahy, zejména svým vlivem na náš tisk (míru tohoto vlivu ovšem přeceňují). Před hitlerovským převratem ovládala prý berlínský i vídeňský tisk nevelká skupina lidí, zpravidla velmi dobře placených, namnoze židů, z nichž určitá část pocházela z českých zemí. Tato část přišla nyní k nám a snaží se vnucovat naši veřejnosti svůj ressentiment k dnešnímu Německu. Sugeruje prý nám, že jsme jim vážně ohroženi a že nám nezbyvá, než důkladně zbrojit a být připraveni k boji na život a na smrt.

Jsmo opravdu ohroženi?

Toto nebezpečí ovšem henleinovci rozhodně popírají. „Žijete v psychose strachu před Německem,“ říkají. „Podíváte-li se na svou mapu, vidíte, že jste se všech stran obklopeni Němci a že čníte jako klín do německého těla. Co je přirozenějšího, než pomyšlení, že Němci mají zájem na tom, aby tento klín zmizel? A co je přirozenějšího, než myšlenka určitých zájemců, že je třeba tento pochopitelný pocit strachu ustavičně živiti, zejména tiskem? Nic není snadnějšího. A přece je váš ustavičný strach bezdůvodný. Dnešní německá říše stojí ve skutečnosti na stanovisku maloněmeckém, nikoli velkoněmeckém, jak se stále nesprávně domníváte. Ano, znám už napřed vaši námitku — Hitlerův „Mein Kampf“, není-li pravda? Trvám však na svém přesto, že Hitler napsal tuto knihu. Měla aktuálně politický smysl v době svého vzniku, totiž podchytit tehdejší náladu proti Versailles, pro sebeurčení a pro rovnoprávnost. Dnes to vypadá jinak. Přehlídíte právě, že je třeba vycházet z dané situace, která se ustavičně mění, že je třeba chápat politiku dynamicky, nikoli staticky.

Připomínáte-li německé zbrojení, odpovídám na to, že má své meze, dané možnostmi říšského hospodářství. Nepůjde a nemůže jít do nekonečna. Dříve či později bude zastaveno. Nejen to. Německo bude musit jednou vystoupit ze svého hospodářského osamocení a navazovat znovu styk se světem, o tom jsem pevně přesvědčen. Kam jinam se spíš bude obracet než na jihovýchod? A tu je třeba, aby tato chvíle byla politicky připravena, aby cesty, po nichž bude třeba se dát, byly už prokopány — jinak budeme hospodářsky ztrácet.

Ukazuje se na domnělou podporu, kterou německá říše poskytuje zahraničním spolkům, skupinám nebo stranám. Takové podpory bývaly, také za Stresemanna, ale dnes jich není. Tenkrát plynuly značné peníze do Rakouska a odtud jejich část v rozmanitých formách i jinam. Toho všeho dnes není. Dokonce není pravda, že je podporována říšskými penězi sudetoněmecká strana. Jsme ochotni komukoli ukázat své knihy a vysvětlit, jak financujeme své hnutí. Máme svou hrdost i vůči Německu a nestojíme o to, být loutkami, za jejichž provázky tahá Wilhelmstrasse.“

Francie.

Od tohoto bodu, jak je nasnadě, přecházíme na zahraniční orientaci republiky. Jsou známy hlavní námitky, jaké hen-

leinovci uvádějí proti našemu spolenectví s Francií: že je to drahé spolenectví, které dává obchodně politické dárky vzdálenému státu, zatím co nerespektuje přirozené hospodářské spojitosti s velkou zemí sousední. K tomu přistupují námitky proti obranné smlouvě se sovětským Ruskem, již se podkládají dalekosáhlé postranní cíle. Po jejím uzavření prý se Československo stává výpadní brankou bolševismu do Evropy a samo dříve či později podlehne rudé doktríně. Tyto běžné námitky si doplníme některými podrobnostmi z rozmluv:

„Kdykoli vám vytkneme, že zanedbáváte úsilí o přátelství s Německem, odvoláváte se na Francii. Byl to první náš společenec, říkáte, nemůžeme nic udělat bez něho, chceme s ním být vždycky solidární a jsme konečně tak malý stát, že si nemůžeme dovolit velkou mezinárodně politickou iniciativu. V tomto zdůrazňování věrnosti a svých citů jste úplní romantikové (třebaže často vytýkáte romantismus nám). Upozorňuji na to, co jsem už řekl dříve: politiku nelze dělat staticky, nýbrž dynamicky. I ta vaše Francie se mění. Vrstvy a osoby, s nimiž jste až posud dělali svou politiku, mizí. Byli to svobodomyšlní racionalisté a volnomyšlenkáři, na jejichž místo začínají nastupovat noví lidé, orientovaní docela jinak (říká se tomu právě), a ti se dívají na poměr německo-francouzský s jiného stanoviska, než na jaké jste posud byli zvyklí. Těm nezáleží příliš na Československu. Dovedou se s Německem dorozumět přímo. Stane-li se to, znamená to, že budete izolováni politicky i hospodářsky, protože jste si nepospíšili uzavřít přátelství s Německem včas. Bude potom těžko dohánět, a možná, že najdete zavřené dveře tam, kde byste před tím bývali vřele přivítáni.

Ostatně už i sami cítíte, že Francie není tak jistá jako bývala. Nedovedu si aspoň jinak vysvětlit to, že hledáte novou a bezpečnější oporu v sovětském Rusku a že je tato opora tak ochotně ve všech vrstvách lidu přijímána. Psychosa strachu před Německem vás žene do náručí bolševiků.“

Buď přátelství nebo věčný zápas!

„Zdá se mi, že je třeba, abyste si odpověděli na zásadní otázku a abyste ze své odpovědi vyvodili důsledky. Buď se domníváte, že je možné mezi Československem a Německem jen nepřátelství, třeba latentní, anebo věříte, že je možné přátelství. Je-li správná domněnka první, znamená to ustavičný zápas, je-li správná druhá, znamená to, že je třeba o přátelství všemožně usilovat. My, sudetští Němci, se nechceme vydávat za zástupce německého národa, k němuž ovšem svou kulturou náležíme. Jsme odchovaní německou literaturou, vzdělávali jsme se namnoze v Německu a nemůžeme se této kulturní spojitosti vzdát. Ale jsme loyálními občany československého státu, náš domov je v této zemi, naše práce se rozvíjí zde doma. Liberec si nechce a nemůže obovat právo, mluvit jménem Berlína, a naopak. Mluvíme německé říši je německý vyslanec v Praze a nikdo jiný. Na druhé straně si ovšem přejeme, aby naši lidé věděli, že jejich stát žije v dobrém poměru k národu, k němuž oni náležejí, t. j. k německé říši. Zdá se nám, že je třeba, aby těmto dobrým stykům byl dán nějaký viditelný výraz. Proč na příklad není v Praze Československo-německá společnost, která by styky s říší soustavně pěstovala, podobně jako je pěstují obdobné společnosti s národem britským, polským, francouzským, jugoslávským a mnohými jinými? Taková společnost by měla být založena.“

„Vychovávejte své veřejné mínění!“

„Víme ovšem, že každé přátelství je věc citu a že city nelze rázem měnit. Tu je třeba vytrvalého působení a převýchovy veřejného mínění. Hlavní úkol v tomto směru připadá čes-

kému tisku, na jehož chování máme mnohé a závažné stížnosti. Někdo musí mít konečně na české straně odvalu k tomu, aby nasadil nový tón. Bohužel je té odvahy velmi málo, ne-li žádná. Listy se většinou předhánějí v líčení Němců jako dědičných a úhlavních nepřátel československého národa, a kdo se pokusí o smírlivější slovo, může být jist, že ho druhý den tisk odpůrcí politické strany vyličí jako zrádce, který se paktuje s nepřáteli. Z tohoto očerňování je mezi československými politiky opravdový strach. Vezměte na příklad toto: agrárníci s námi začnou trochu koketovat a odpůrcí tisk je za to napadne. I vystoupí honem pan Stoupal, a aby zahladil dojem, že agrárníci jsou snad menší nacionálové než ostatní, prohlásí s velkým důrazem, že průmysl musí ven z německých rukou. Kam chcete potom dojít? My Němci nechceme a ani bychom si nesměli dovolit psát o československém národě tím způsobem, jakým píší české listy o německém. Byly by z toho konfiskace a procesy pro pobuřování proti části obyvatelstva státu. Ale tytéž zákony přece platí, nebo by měly platit, i pro Čechy. V českých novinách se však ustavičně a paušálně popuzuje proti Němcům, aniž si toho censor nebo státní zástupce všimají. Náprava v tomto směru je nezbytnou podmínkou slušnějšího budoucího poměru.“

Nejde o malé, nýbrž o velké věci!

„My jsme ochotni bez výhrad a docela upřímně pracovat pro sblížení našich dvou národů. Jsme naprosto pozitivní, nemáme predsudků a dovedeme být trpěliví. Já pro svou osobu bych byl ochoten účastnit se každé vlády, a to bez jakýchkoli výhrad. Nežádáme změny jazykového zákona nebo správních reforem a podobných drobností. Spokojíme se se závazkem, že vláda bude soustavně pracovat ke sblížení a dorozumění, že vážně začne s převýchovou veřejného mínění, že znemožní ono paušální popuzování tisku a že zákony, které tu jsou a které hodláme úplně a bez výhrad respektovat, budou platit naprosto stejně jak pro Němce tak pro Čechy.“

Na vaší straně vzbudil nevlídnou odezvu výrok, který nedávno padl z našich řad, že dorozumění neleží na linii Praha—Aš, nýbrž na linii Praha—Berlín. Odkazují na to, co jsem řekl výše o tom, že Liberec nechce mluvit jménem Berlína, ani že nechceme, aby Berlín mluvil jménem našim. Onen výrok znamená jen přání, aby tu byl soulad; aby náš stát, jemuž náležíme a v jehož rámci chceme pracovat a vyřizovat své věci, měl jako celek dobrý poměr k říši onoho národa, jehož jsme kulturně částí.

Jde tedy, jak vidíte, o věci velké, nikoli o drobné jazykové a jiné spory. Na těch velkých, nikoli na malých, nám záleží.“

„Nejsme Velkoněmci.“

„Je třeba rozptýlit výtku, která se nám často činí — že jsme Velkoněmci. Není tomu tak. Z toho jsme už vyrostli. Tato nálada panovala v našich gymnasijských letech, v době předválečné a válečné. Časy po převratu nás o mnohém poučily a změnily nás. Vycházíme z toho, co je geopoliticky, historicky a hospodářsky dáno. Uznáváme, že Československo je uzavřený celek, a nejde nám o změny hranic. Aby se státní a národní hranice ve střední Evropě přesně kryly, není vůbec možno. Z toho vycházíme. Říká-li tedy Henlein, že jsme „etwas grundsätzlichen neues“, něco docela nového, není to pouhá fráze, je to upřímně míněná skutečnost.“

Rozhodně odmítáme jakékoli řeči o tom — a ještě se takové tu a tam vyskytují — že hranice Německa začínají u Mělníka, nebo vzpomínky na středověkou římsko-německou říši, k níž náleželo království české, na to, že čeští králové odváděli do Německa poplatky, a podobně. To patří jednou provždy historii a je čirý nesmysl dovolávat se toho.

Hrajeme s úplně otevřenými kartami. Přáli bychom si, aby si náš politický partner počínal právě tak.“

Názory, které jsme tu shrnuli, jsou snad po některých stránkách kusé. Podávají však jádro toho, co vůdcové sudetoněmecké strany myslí o orientaci našeho státu ve světě, tedy o věci nejvyšší důležité. Z toho, co jsme tu podali, poznáváme na první pohled, že se přesunulo těžiště politického zájmu našich Němců. Kdežto dosavadní aktivismus se soustřeďoval na drobné otázky poměru obou národů (poznamenejme, že bychom dnes nelitovali, kdybychom mu v nich byli vycházeli ochotněji vstříc) a nechával velké linie státní politiky stranou, zajímá se nový aktivismus (neboť tento název pro sebe henleinovci reklamují) právě o ty velké linie, a drobné národnostní otázky se mu zdají vedlejšími. Je třeba, abychom se na tuto novou politickou skutečnost odhodlaně podívali.

Bedřich Pilc:

Jak se válčí v koloniích

Jihoafriická válka.

O obtížích a překvapeních, jež s sebou přináší koloniální dobrodružství, do něhož se pustil Mussolini v Haběši, informuje nás nejlépe pohled na jiné osadní války, jež se odehrály v tomto století. Vždyť toto století počíná se válkou, jež sice dopadla úspěšně pro imperialistickou velmoc, trvala však déle než kdo očekával a vyžádala si více obětí.

Začala se tím, že roku 1869 byla objevena v Transvaalu v jižní Africe diamantová pole a roku 1866 ložiska zlata. To nesmírně zvýšilo cenu těchto území, jež kromě toho měla i velký význam pro hospodářskou vládu nad Afrikou. V těchto krajích totiž leží jediné doly na uhlí a na železnou rudu celého černého světa. Transvaal byl obydlen Bury, potomky holandských sedláků, kteří kdysi obývali nizozemskou osadu kolem Mysu Dobré Naděje. Anglie uzavřela s těmito pracovitými pionýry, kteří si velmi zakládali na své svobodě, roku 1852 smlouvu. Podle této smlouvy obdrželi farmáři, usdlí v Transvaalu, samosprávu bez vměšování anglické vlády.

Důsledkem této smlouvy byly v devadesátých letech spory s anglickými přistěhovalci do Transvaalu, tak zvaní „Uitlanders“. Angličanům se nehodilo, aby tito „Uitlanders“ byli pokládáni za cizince a rozhodli se hájit se zvláštním důrazem práv svých krajanů; poslali na jejich ochranu do jižní Afriky vojsko. Burové s tím byli nespokojeni a postavili ultimatum, že toto vojsko musí být odvoláno. Vznikla válka, při níž Svobodný stát oranžský se postavil na stranu Burů. Burové měli 55.000 vojáků, Angličané 150.000 mužů, vedených Lordem Robertsem a Kitchenem. Přes tuto přesilu trvala válka dva roky.

Válečné metody Burů.

Burové využili té výhody, že tato země byla jejich domovem. Zjednodušili a zlevnili si svůj vojenský aparát, jak jen se dalo. Nenosili uniforem a vybudovali si na každé farmě drobné vojenské středisko. K transportu válečných potřeb užívali svých hospodářských povozů. Již v květnu 1900 ohlásili Angličané aneksi Oranžského svobodného státu a v září obsazení Transvaalu. Odpor Burů tím však nebyl zlomen. Generálové Botha, Dewett a Delarey organisovali s velkým úspěchem válku záškodnickou, jež ohrožovala spoje Angličanů se strategickými základnami a stala se jim nejvyšší nepohodlnou. Angličané tu došli ke zkušenosti, ke které dospěli i mnozí ještě po nich: že obsazení koloniálního území neznamená jeho dobytí. Angličané byli nuceni se uchýlit k brutálnímu válečnému

prostředku, aby zlomili odpor Burů docela: vytvořili pověstné koncentrační tábory, v nichž byly umístěny ženy a děti bojujících Burů. Hygienické podmínky byly v těchto táborech nejvyšší nepříznivé, což se stalo pro většinu uvězněných osudným. Teprve v květnu 1902 se Burové podrobili anglické nadvládě. Anglická vláda jim přislíbila amnestii, povolila užívání holandského jazyka ve školách a při soudech, slíbila pomoc při výstavbě pobořených statků a brzké zavedení autonomie.

Fakticky však z území kolem Kapského města, ze svobodného státu Oranžského a z Transvaalu byla vytvořena Jihoafrická Unie, která je dnes dominiem anglického Imperia, disponuje však značnou samostatností. Definitivní úspěch Angličanů v těchto krajích byl založen jejich rozumnou taktikou, na jejímž základě si ze svých věrejších odpůrců dovedli udělati dnešní přátele. Je charakteristické, že někteří z generálů, kteří vedli odboj proti Anglii, jako na příklad Herzog a Smutz, jsou ještě podnes ve vysokých úřadech.

Na Dalekém východě.

Čína se sice nestala kolonizačním územím ve vlastním slova smyslu, nepokoje, které tu vznikly však měly podobný ráz jako osadní válka. Byly namířeny proti expansi cizinců v Číně. V čele tohoto hnutí, namířeného proti cizincům stáli „boxeři“, členové tajemného spolku nábožensko-politického. Roku 1900 byl tento svaz oficiálně uznán za „ligu pro právo a svornost“ a rozšiřuje se po celé Číně. Důsledkem bylo, že došlo k výstřelkům, namířeným proti cizincům a ke srážkám s posádkami na vyslanectvích, zejména v Pekingu. To bylo podnětem k zásahu velmocí. V čelo se jim postavil německý generál hrabě Waldersee.

To byl pro německého císaře Viléma II. úkol nejvyšší zájmový: přál si vystupovati v úloze ochránce evropské kultury. Tehdy totiž příbuzenství mezi žlutou a bílou rasou, jež rozšířili tak zvaní „rasoví badatelé“ v dnešním Německu, nebylo ještě známo. Vilém II. byl milovníkem divadelních postojů a tvářil se, jakoby hájil Evropu proti žlutému nebezpečí. Vydal o této válce heslo, jež se později proslavilo: „Mí vojáci ať tam zasáhnou jako Hunové, aby ani za tisíc let se neodvážil jediný Číňan pohlédnouti nepřívětivě na Němce“.

Akce evropských velmocí se rychle skončila s rozhodným úspěchem. Pekingu bylo dobyto a Číňané musili zaplatit válečné odškodnění ve výši 540 milionů Taelů. Kromě toho se musili výslovně omluviti u císaře Viléma II. Jménem císařovny Či jel do Berlína jeden z čínských princů a slavnostně poklekl před císařem. Tuto jímavou scénu namaloval jeden ze slavných a kýčařských dvorních malířů a její reprodukce visela dlouho ve všech měšťanských domech Německa.

Po stránce strategické byl boj proti povstání boxerů v podstatě organizovaná armáda proti hloučkům povstaleckých záškodníků. Jako v podobných případech válčilo tu řádně vyzbrojené vojsko proti hrstkám guerillových bojovníků, opatřených jen nedostatečnými zbraněmi, odhodlaných však k šíleným kouskům odvahy. Jako poučení z výsledku tohoto boje vyplývá, že guerilla může sice působiti v organizované armádě značné ztráty životů, že však nemá naděje na trvalý odpor a ani na konečné vítězství — nezhorší-li se v nepřátelské zemi samotné hospodářské podmínky tak dalece, že by zásobování a výzbroj organizované armády byly přerušeny.

Němci dobývají jihovýchodní Afriky.

Jihovýchodní africká kolonie stála Němce mnoho peněz a přinesla jim málo užitku. Teprve koncem století se zjistilo, že ve vnitrozemí jsou diamantová ložiska. Bylo třeba vystavěti dlouhé železnice, aby se dosáhlo spojení s těmito kraji. Dráhy vedly přes území, jež byla sice součástí koloniálního území, byly však obývány negerskými kmeny, které se stavěly na odpor. Aby stavba trati mohla

býti zajištěna, bylo totiž třeba provésti vyvlastnění pozemků velké části těchto kmenů.

Němci při této příležitosti ukázali nejjasněji neschopnost svých kolonizačních metod. Místo, aby provedli pokojným způsobem přestěhování těchto kmenů, poslali ihned do těchto krajů vojsko a prováděli všechny akce násilně. Domorodci se vzbouřili. Němcům tato vzpoura nebyla zcela nežádoucí, neboť jim umožnila ozdobiti se po dlouhé době zase jednou vavřínem válečných vítězů. Hererové a Hottentotti, proti nimž bojovala německá armáda, nebyli ve smyslu moderní strategie vážným odpůrcem. Bojovali nejprimitivnějšími metodami. Přece však způsobili Německu mnoho obtíží. Konečně dosáhl německý generál Daimling vítězství tím způsobem, že vyhnal černochoy z jejich pastvišť do pouští, kde nebylo studní a kdež pomřeli hladem a žízni.

Události v německé východní Africe v době světové války však ukázaly, že odpor, vedený podle plánu, může i za těchto nepříznivých okolností trvati velice dlouho.

Nepřemožitelní koloniální obránci.

Tehdy byly úlohy zaměněny: Němci tu nebyli dobyvateli, nýbrž obránci svého koloniálního území. V srpnu 1914 stálo v německé východní Africe 2.400 černých vojáků, jimž velelo 60 důstojníků a několik set německých poddůstojníků. Tato armáda měla za sebou jako vydatnou pomoc 3.000 bílých kolonistů a černých rekrutů, chyběl jim však úplně válečný materiál. V zemi nebylo jediného letadla, ani jediného děla, podařilo se sehnati sotva 10.000 pušek nejrůznějších soustav a pro každou pušku bylo k dispozici sotva 200 nábojů. Soumarů bylo tak málo, že sotva každý vůdce oddílu o stu mužích měl k dispozici koně. Jinak musila kavalerie používatí mezků a dokonce i oslů. Nebylo zařízení pro lazarety, nebylo materiálu pro telefon ani pro telegraf. Po ruce bylo sotva dvanáct automobilů. Celá obrovská země, dvojnásob větší než Německo, ale menší než Habeš, obklíčená se všech stran nepřáteli jako obležená pevnost. Pobřežní blokáda byla tak úspěšná, že se během celého válečného tažení podařilo jen jedinému parníku tuto blokádu prorazit. Ale ani to obráncům nepomohlo. Náboje pro pušky, které tento parník přivážel, byly zvlhlé a nepotřebné. Malému křižníku se však podařilo zachrániti se na vnitrozemských řekách a posíliti obránce tuctem lehkých děl a několika sty vycvičených vojáků. Jiné pomoci zvenčí se obklíčené kolonii nedostalo.

Heslem bylo od první chvíle: rekvirovatí zbraně i munici nepřátel. Pomocí podobných rekvizicí podařilo se vyzbrojiti za prvních let války chatrným způsobem asi 30.000 černých rekrutů. Mezitím disponovali nepřátelé statisíci vojáků, vyzbrojených přímo opulentně nejmodernějším válečným materiálem. Pod jejich soustředěným útokem se neustále německé vojsko zmenšovalo. Přesto však bylo německé vojsko po čtyřletém odporu, roku 1918, v době ohlášení příměří, ještě stejně silným, jak jím bylo roku 1914. Území, které toto vojsko hájilo, nebylo dobyto a podle úsudku strategů by se bylo ubránilo ještě celý rok. Poznatkem této války bylo, že není možno pokládati za dobytou zemi, v níž operuje ještě 3.000 nepřátelských vojáků.

Tajemství defenzivního úspěchu.

Po světové válce byla všeobecně oslavována odvaha těchto afrických bojovníků a jejich velitele. Zapomínalo se však na to, že ani sebevětší odvaha by byla nestačila k tomuto úspěšnému odporu. Heroismus sám nestačil k vysvětlení této hádanky. Na straně Němců totiž bojovali černí vojáci jako žoldnéři, pro ně válka byla jen obchodem a ničím víc. Byl-li kdo z nich zajat, vstoupil ihned do nepřátelského vojska a válčil v něm za dvacetpět rupií stejně statečně jako předtím válčil za dvacet rupií, jež mu

„sultán Nemecka“ zůstal navždycky dlužen. A z oněch 1200 tisíc vojáků žili mnozí již velice dlouho v tropech a byli úplně vyčerpaní. Jejich bojovnost oslabila marocká kmenová nedostatek chininu a nedostatek evropských zdravotních potřeb. A morálně se necítili již dávno bojovníky za vlast, neboť jejich vlastní kolonizační území bylo po dvou letech již docela ztraceno. Mladých rekrutů mezi nimi vůbec nebylo, zatím co u nepřátel nastupovaly stále čerstvé pluky. Přicházeli sem nové a nové oddíly Angličanů, Belgičanů, Hindů, Sighů a Gurghů, Východoafričanů, obyvatelů Sudanu, Somalců, lidí ze západní jižní Afriky, Portugalců, Australanů a Novozélandanů. Celý svět stál proti těmto kolonistům, vyčerpaných horečkou a bojem. K tomu ke všemu nebyl jejich vůdce nějakým mimořádným stratémem, ačkoliv byl mužem velmi energickým. Dokonce nebyl ani nějak oblíben, jeho podřízení velitelé ho dokonce prý nenáviděli.

Há d a n k a: A f r i k a.

Spolu s obránci bojovala tu sama země. V těchto stepích a pustinách nepodařilo se nikdy nějaký vojenský oddíl obklíčit. Kdykoliv se zjistilo, že obránci neodolají útoku, zmizeli některým směrem v divočině. Zásobování potravinami nebylo problémem nevyřešitelným: drobné a rozptýlené oddíly živily se ve stepi masem antilop a sádlem slonů. Útočníci byli nuceni opatřovat dlouhý řetěz spojů se svými základnami za každý čtvereční kilometr, jehož dobyli. Obráncům skýtal každý nový kraj, do něhož se válka přesunula, nové pomocné prostředky. V této divočině nebylo strategických bodů: rozptýlený oddíl se opět shromáždil a propíchl se mezi řadami nepřátel, aby jim pak vpadl do zad. Nebylo možno starati se o nemocné a raněné, byli prostě přenecháni nepříteli. Bylo jisto, že se o ně postarají odpůrci, zejména pokud to byli Angličané. Kromě toho pomáhali obráncům bojovné prostředky speciálně vyplývající z krajiny. Postupující oddíly jezdců zdržely na dlouhou dobu tím, že rozseli po stepi bacily dobytčího moru a bacily usmrcující koně. Proti tak rozmanité frontě selhávají nejtěžší zbraně. Zprvu prý němečtí Askarové byli poděšeni rachotivými letadly, později však se přesvědčili, že v Africe tito strašliví ptáci mohou natropiti jen málo škod.

Při tom při všem bylo dobytí německé východní Afriky něčím relativně snazším než dobytí Habeše. Německá východní Afrika byla tudíž obývána půl čtvrtým milionem bantuských negrů, kteří vůbec nedovedli rozlišovati mezi Němci a Angličany. Třáslí se jen o svůj život a o své chátře a neměli nejmenšího zájmu, jak tento souboj dopadne. Naproti tomu žije v Habeši deset až dvanáct milionů lidí daleko více civilisovaných. Kromě toho bylo možno v německé východní Africe podniknouti na rozdíl od Habeše útok se všech stran současně. Útočník tu byl relativně ve výhodné situaci, neboť měl za základnu Jihoafrickou Unii a konečně i celou Indii nebo celý svět. Ale přesto přese všechno bojovali útočníci po dlouhá léta bez většího úspěchu.

V á l k a v M a r o k u.

Nejzajímavějším příkladem koloniálních příprav po světové válce jsou války marocké, jež trvaly od roku 1920 do roku 1926. V Maroku byla uznána severní část za zájmovou sféru španělskou. O ostatní části Maroka uzavřela Francie a Anglie roku 1904 smlouvu, podle níž získala Francie volnou ruku. Jako kompensaci uznala Francie anglickou nadvládu nad Egyptem.

Před světovou válkou však si na Maroko činilo nárok i Německo. Císař Vilém zakotvil roku 1905 v Tangeru a ohlásil ve vzletné řeči stejnou oprávněnost všech mocností v Maroku jakož i nezávislost a suverenitu sultánovu. Za několik let objevil se souvislostí s marockou aférou příznak světové války: bylo to 1911, kdy Německo poslalo

křižník „Panther“ do Agadiru jako protest proti francouzskému obsazení Fezu. Tak se svářily o vládu nad Marokem velmoci, zatím co ve vnitřní zemi neustále působily neklid bouřící se kmeny. Zejména v pohoří Atlasu a na Sahaře bránily se po léta domorodé kmeny proti nadvládě Evropanů a teprve roku 1919 se podařilo je pokořiti. K tomu ke všemu byla španělská nadvláda nad severním územím Maroka nejistou. Španělové tu bojovali dlouhá léta s náčelníkem Raisulim. Po světové válce pak rozpoutal Abd el Krim veliké povstání mezi Kabyly. Porazil v červenci roku 1901 na hlavu Španěly u Anualu a dal se roku 1922 provolati emirem. Ovládal na dlouhou dobu velkou část španělského území. Konečně přešlo povstání i do pásma francouzského: bylo to v dubnu 1925, kdy Abd el Krim podnikl překvapivý útok proti Fezu. Tu se dohodli Francouzi se Španělskem o společném postupu a v čelo jejich armády byl postaven maršál Pétain. Teprve v květnu 1926 se podařilo přinutiti Abd el Krima ke kapitulaci.

Marocká válka má všechny typické znaky koloniálních výprav. Boj Španělska proti povstalcům Raisulimu se začal postupem Španělů proti Fezu. Španělové obsadili město Vassav, ležící na úpatí Atlasu, postoupili vpřed a zmocnili se města Tessarutu, které bylo známé orlí hnízdo Raisuliovo. Nepodařilo se jim však zmocniti se vůdce vzbouřenců, neboť ustoupil o stopadesát kilometrů dále do pohoří. Španěle vedli tehdy tuto válku většinou jen za pomoci domorodých vojáků, kteří byli daleko způsobilější snášeti africké podnebí. To se však ukázalo osudným. Domorodí vojáci se vzbouřili proti španělským důstojníkům za podpory vesničanů dobytých míst. Této situace využili obratně vojáci Raisuliovi. Jeho jezdci se náhle vynořovali z bočných údolí Atlasu a přerušovali spojení Španělů s pevninou. Raisuli rovněž znepokojoval vojska, která postoupila jižněji od Melilly. Konečně počaly přebíhati celé marocké pluky jižní armády, takže jednoho dne stálo celé marocké vojsko jižní španělské armádě v zádech. Armáda byla uvedena ve zmatek. Kabylové pronikli až do předměstí Melilly, jedna divise generála Silvestra, jenž stál v čele celé jižní armády, byla obklíčena a generál se svým štábem skončil sebevraždou. Tato válka stála Španěly 20.000 mužů a 582 milionů peset.

Tento úspěch neobyčejně roznítil sebevědomí Marokánů, takže počet povstalců stále stoupal a jiskra vzpoury proti evropské nadvládě se přenesla i na území náležející Francouzům.

A b d e l K r i m.

Marockí povstalci měli tehdy obsazeno území, které bylo ostře vklíněno mezi pásmo francouzské na západě a mezi pásmo španělské. Současně tím stáli v zádech Tangeru, jenž se stal v důsledku mezinárodní marocké konference v Algecirasu svobodným obchodním místem pod správou francouzskou. Abd el Krim využil tohoto výhodného postavení a postoupil až do předměstí tangerských Laraš a Rabat. Byl by mohl vehnati všechny Evropany do moře, kdyby jeho postup nebyly zastavily válečné lodě se svými děly, jež dostřelila 30 km.

Evropa byla překvapena tím, že se Francii nepodařilo skoncovati s polodivokými a špatně vyzbrojenými povstalci v nejkratší době. Nepokoje totiž přetrvaly celou světovou válku a teprve po uzavření míru, když Maroko bylo uznáno francouzskou kolonií, dosáhli tu Francouzi silnějšího vlivu. Již tehdy se totiž ukázalo, že v této koloniální válce nerozhodoval vojenský výevik jednotlivých oddílů. Povstalci používali stejné taktiky jako obránci německé východní Afriky. Nestavěli se zbraněmi proti daleko silnějšímu nepříteli. Velice jim prospívala okolnost, že v těchto územích nebylo měst. Nebylo tu žádných míst, skýtajících vhodný cíl pro letecké útoky. Bylo dokonce obtížno podnikati někde i nějakou soustředěnou akci, neboť nebylo žádných center, na něž by se dalo útočit. Ne-

bylo proto možno zkrúšiti domorodce nějakým rozhodným úspechem. Tím bylo dokázáno, že národy, jež ještě nedospěly k životu ve větších městech, mají ve válce po určité stránce výhodu proti národům civilisovaným. Jejich síla spočívá v kraji, je rozptýlena, je všude. Jestliže byly na některém místě zničeny hliněné baráky některého kmene, odtáhl zkrátka o několik kilometrů dále. Hlíny je všude dost. Obrovské úspěchy domorodců spočívaly v jejich ústupech, a to zejména v ústupech do horského pásma.

Obtíže války v Maroku.

Toto pohoří, obrovské pohoří Atlaské, které po mnohé stránce připomíná vnitřní území Habeše, bylo prakticky nedobytné. Je kamenité, rozpolcené, srážné, rozervané roklími, skoro všude holé, ve výšinách fičí ledové větry, údolí jsou vyprahlá žhavým sluncem: ideální pevnost pro domorodce. Horské potoky vysychají několik týdnů po období deštů a zásobování vodou je hlavním problémem pro útočníky. Každého vojáka musí doprovázeti jeden nosič vody. Otázka pitné vody nutí postupující Evropany, aby se omezovali jen na určitá místa. Je třeba vzdáti se prozkoumání bočných údolí a jenom za nesmírných obtíží je možno posílati před hlavním plukem výzvědné oddíly.

Útočníci si musili nalézt zvláštní techniku, aby v tomto terénu vůbec mohli vésti válku. Tím nabyla tato válka rázu dobývání jednotlivých strážnic, jež se podobaly starořímským kastelům. Vešlo se do nich jen několik vojáků, byly však vlastními středisky strategie. Velice originálním způsobem bylo vyřešeno dodávání pitné vody: letci shazovali kusy ledu na nádvoří těchto strážnic, k čemuž ovšem bylo třeba zvláštní obratnosti. Ale i tyto drobné posice byly ohrožovány nebezpečným způsobem od Kabylů. Poněvadž neměli před sebou žádné větší armády a znali lépe horské přechody, bylo pro ně snadným proniknouti mezi jednotlivými opevněnými hlídkami a objeviti se náhle v zádech francouzské armády. Tímto způsobem dostalo se do zad evropských útočníků asi 6.000 mužů, kteří přerušovali spojení se základnami, takže často postupující oddíly byly odříznuty a ztraceny.

Tuto taktiku Abd el Krimovu usnadňovala okolnost, že francouzská koloniální vojska jeho akci usnadňovala a nebo přímo k němu přecházela. Jeho konečnou kapitulaci způsobily prý daleko spíše ohledy politické než strategické. Válku skončila prý okolnost, že Angličané proti němu počali vystupovati silněji, když si počal činit nároky na panislamský kalifát. Z toho, jak i po kapitulaci velmoci opatrně zacházely s Abd el Krimem, je patrné, jak se ho bály. Byl dopraven se svou rodinou na ostrov Reunion, kdež dnes žije ve velkém přepychu z úroků svého majetku, který mu byl vydán, a z roční renty, kterou mu dala k dispozici francouzská vláda. Jeho děti studují dnes ve francouzských školách.

Co stojí koloniální výprava?

Francouzští koloniální znalci odhadli náklady na dobytí Maroka obnosem dvanácti miliard franků. Expediční armáda, jež dobyla roku 1907 Casablancu, čítala jen 6.000 mužů. Nadto ještě burská válka, jež byla největší a nejdražší koloniální válkou moderní historie, stála Anglii 200 milionů liber.

Také italské koloniální kampaně v Africe byly nesmírně nákladné a jejich výsledky nepřiměřené malé. První výprava Italů do Habeše, jež se skončila v březnu 1896 porážkou u Adu, připravila italskou armádu o 50.000 mužů. Tyto špatné zkušenosti způsobily, že roku 1911 při dobytí Tripolisu použili armády daleko větší. Tehdy obsadili bez odporu přístavní města, neboť v Tripolsku tehdy bylo jen 3.000 mužů rádného vojska. Později však byli Italové nuceni poslati do Afriky 120.000 vojáků, aby dobyli docela úzkého pobřežního pásu. Tato výprava trvala celý rok a

stála Italy přes jednu miliardu zlatých lir, což je podle dnešních peněz asi šest miliard francouzských franků.

Náklady dnešní habešské války budou ještě daleko vyšší. Podle italských pramenů stála mobilisace již v letošním létě 5 miliard lir. Od té doby italská vláda nepublikovala žádné číslice celkových nákladů. Podle výpočtu národohospodáře Lewinsohna však náklady armády o 300.000 mužů si vyžádají v Africe 600 milionů až 700 milionů lir měsíčně. K tomu ještě přistupuje náklad za zesílenou armádu v Itálii a náklad na dalších 50.000 mužů v Tripolsku, podpory rodin, jejichž živitelé jsou ve válce a náklady další. Lewinsohn odhaduje náklady habešské výpravy pro Italy částkou nejméně jedné miliardy lir měsíčně.

Jak se Anglie vyhýbá koloniálním válkám.

Naproti všem těmto případům je zajímavé srovnání neobvykle obratné taktiky Angličanů, kteří se skoro úplně obejdou ve své obrovské koloniální říši bez podobných nákladných koloniálních válek. Angličané dovedou udusiti hned v počátcích všechny nepokoje, jež vzniknou v územích pod jejich vlivem. Vzpomeňme na nepokoje v Iraku, jež obsahuje mussulské petrolejové území, které bylo po světové válce anglickým mandátním územím. Tehdy vrchní komisař sídlící v Bagdadu se nedovedl dostati do kladného poměru k Arabům. Angličané pocítovali nejvyšší nepříjemně stále rostoucí odpor domorodců, zejména po té stránce, že byly stále znovu přerušovány práce na potrubích, jimiž měl býti veden petrolej z Mossulu do Haify. Ještě v roce 1930 nedostal se anglický vliv přes údolí Tigridu, po němž jezdily motorové čluny, obsazené anglickým vojskem. Bylo lépe, aby vrchní komisař ustoupil? Měl drahocenný olej nadále zasychati v písčinách pouště? Nebo se mělo postupovati násilně?

Vrchní komisař se rozhodl pro jinou cestu: obrátil se o pomoc na kancelář výzvědné služby v Kahýře, kterou organizoval Lawrence. Tato kancelář mu neposlala vojsko, nýbrž poslala mu dámu. Byla to Lady Gertruda Lewthian-Bellová, dcera Sira Hughu Lella. Tato neobvyklá dáma byla specialistkou pro Arabii, kterou poznala mnohaletými cestami v poušti. Její jazykové znalosti byly jedinečné: ovládaly všechny arabské dialekty. Dojela do Iraku a pozvala k sobě všechna sabotující knížata Arabů. Podařilo se jí získati za několik hodin jejich důvěru: nepotřebovala při rozmluvě s nimi tlumočníka. Rychle zjistila, na jakém základě je možno docílití dorozumění s Araby. Arabská knížata prohlásila, že nechtějí býti ovládána vrchním komisařem, který je cizinec, poněvadž tím ztrácejí vážnost v očích svých poddaných. Lady Bellová byla znamenitý psycholog: prohlásila ihned, že chápe tyto námitky a nabídla knížatům, aby dosadila na místo vrchního komisaře arabského krále, a to Husseinova syna prince Feisala. Na této základně došli brzy k dohodě. Neklid v Iraku byl zažehnán.

Feisal se stal králem Iraku. Naftová potrubí byla dostavěna a olej mohl klidně téci z Mossulu do Haify. Od roku 1932 se stal Irak samostatným královstvím. Koncese na těžení nafty náležejí společnosti Anglo-Persian, jejíž majetek strážejí anglické vojsko. Teprve za rok se stala nehoda: Feisal byl nalezen v hotelovém pokoji v Bernu mrtev. Příčina smrti nebyla nikdy publikována. V Arabii se vypravuje, že ho zasáhla dýka arabské národní fémy za to, že zradil věc Arabů za jidášský peníz. Hrozily opět boje v Iraku, anglická diplomacie však dosáhla nového vítězství: králem Iraku se stal Feisalův synovec. Toto nové vítězství diplomatické metody anglické potvrzuje, že anglická koloniální metoda je sice daleko méně efektivní, nežli pathetická a bojovná metoda italská, že však je daleko méně nákladná a stojí daleko méně lidských životů. A vede daleko jistěji k cíli.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Technika jednotkových obchodů

(Třetí článek ze série o obchodech s jednotkovými cenami.)

Velký obrat — malý zisk.

Po pracných výpočtech a namáhavých operacích statistických zjistil dr. Horst Richard Mutz, na jehož základní dílo z r. 1932 se musíme tak často odvolávat, že obchodní domy (Warenhäuser, Les Magasins, Ware-houses) se poznamenáhu vzdávaly prodeje levnějších výrobků a že na místo, jimi dobrovolně opuštěné, nastoupily obchody s jednotkovými cenami. Prodávát levné zboží ovšem znamená mít na kuse malý zisk. Logická dedukce je, že chci-li docílit maximální zisk úhrnný, musí býti obrat zboží maximální. Prostě je to zásada, kterou tak často čteme v nadpisech na obchodních štítech, ale řídkěji již vidíme prováděnou v praxi, „malý zisk, velký obrat“. Z toho dále plyne, že racionalisace v nákupu, uskladnění, třídění, prodeji a distribuci zboží musí zlevňovat generální režii. Princip je znám: čím rychlejší je obrat zboží, čím rychlejší je výměna zboží ve skladě, tím menší procento generální režie připadá na jeden prodaný kus. Tím se však docíljuje ještě více, než pouze toto zlevnění, svěstojné ceny. Snižuje se potřeba investovaného kapitálu, zabezpečuje se, že sklad je stále čerstvý, což zase znamená, že je možno rychleji kráčet ve stopách módy a sledovat změny v kursech zboží i valut. Finanční politika závodu je snažší a zájem kupujících je větší.

Podle amerického Census of Distribution z r. 1931 obrátil se sklad obchodníka o d ě v y za rok asi třikrát (přesně 2.9krát). Stejně číslo platí pro detailistu, prodávajícího boty, a náhodou i pro detailistu, prodávajícího kulturní potřeby. Obchodník potravinami má číslo obratu 9, to jest, devětkrát za rok se jeho sklad vymění. Americká trafika má číslo 10 (u našich trafik, uvážíme-li jiný nákupní systém, je jen o málo vyšší), o v o c n á ř a z e l i n á ř však vymění svůj sklad za rok osmdesátkrát, prodavač ryb dokonce dvěstěkrát, prodavač novin 313krát. Průměr detailu je však 3.3, vezmeme-li všechny druhy zboží. Tedy tři až čtyřikrát do roka se vymění sklad detailistů v.

Jednotkové obchody v Americe však vymění svůj sklad sedmkrát ročně, v Německu devětkrát. Z toho plyne, že už z tohoto důvodu musí býti jednotkové obchody levnější než detailisté, protože daleko menší část generální režie připadne na prodaný artikl. Obchodní domy mají číslo 4, nejsou tedy o mnoho hybnější než průměrný detailista. Avšak čísla 3.3 : 9 ukazují poměr mezi hybností detailisty a jednotkového obchodu zcela jasně.

Vyšší obrat jednotkových domů v Evropě souvisí s tím, že mají větší obrat v potravinách, než jednotkové obchody americké. Těm totiž v tomto oboru konkurují velmi ostře chainstores, které mají 28.5% všeho obratu v detailním prodeji potravin ve Spojených státech. Jde tu do značné míry o svépomocnou akci potravinářských detailistů, kterým se fakticky podařilo v tomto oboru porazit jednotkové obchody. V Evropě však činí obrat jednotkových obchodů v potravinách pětinu, čtvrtinu, až i třetinu celého obratu.

Co jednotkové domy prodávají.

Pro posouzení významnosti role, kterou hrají jednotkové obchody v jednotlivých odvětvích detailního prodeje, uvádíme data z Francie a Německa o tom, kolik procent celkového obratu v jednotkovém obchodu činí jednotlivé druhy zboží: francouzský národohospodář Leenhardt uvádí podle svého zkoumání, že z obratu, který si položíme rovný 100, připadá ve Francii na módní zboží 11, na prádlo 10, na koberce 7, na cukrovinky 12, na kožené zboží 8, na obuv 10, na papírnické zboží 6, na hračky 7, na potraviny 18, na elektrotechnické zboží 7 a na porculán a sklo 6. Mutz uvádí pro Německo poněkud odchylná data, která, mimochodem řečeno, ukazují také přibližně odchylnost individualistických sklonů Francouze od uniformistických tendencí Němce: z obratu 100 připadá na zavařeniny 20, na potraviny 18, na krátké zboží 8, na obvazy 16, na bílé zboží 33, na krajky 6.3, na psací potřeby 15, na sklo 6, na železářské zboží 21, na potřeby pro domácnost 12, na voňavkářské zboží 12, na různé novinky všeho druhu 7.

Československé obchody s jednotkovými cenami nemají dosud tak přesných dat. Existují příliš krátkou dobu a dosud si jejich ekonomickou funkci nikdo nevybral za disertační práci, jako to udělali tři mladí Francouzi, Cassé, Leenhardt a slečna Louisová. ... , jimž vděčíme za tři knihy z letošního roku. Mohli jsme jenom zjistiti, že z celkového obratu za rok 1934 u tří našich velkých jednotkových obchodů, jež ostatně mají 90% veškeré kapacity jednotkových obchodů v Československu, Aso, Jepa, Teta, z úhrnného celkového obratu 184.9 milionu Kč připadlo na potraviny 30.6 milionu Kč, to jest 16.1%, na cukrovinky 11.0 milionu Kč, to jest 5.9%.

V Československu je v tomto obratu zahrnuto asi 5.000 artiklů, v Německu 2.500, ve Francii 5.000, u amerického Woolwortha 4.000, u Metropolitan Stores Inc. 10.000, u Butler Brothers dokonce 12.000 artiklů.

Tato data mají zvláštní význam pro sklad, protože vzhledem k rychlosti obratu některých artiklů je sklad zásoben zbožím někdy jen na několik dnů! To znamená úžasnou přesnost v souhře mezi skladem a krámem, denní přesnou kontrolu, absolutní preciznost u nákupního oddělení a dodavatelů. Znamená to ovšem velké úspory, protože zboží neleží na skladě, neutíkají zbytečně úroky z kapitálu, zboží nezabírá zbytečně místo.

Mitchell uvádí, že rozdíl mezi obchody s jednotkovými cenami a mezi obchodními domy je v tom, že obchodní domy snaží se podat zákazníkovi co nejúplnější výběr (kompletní sortiment), mají bohatě zásobený sklad, kdežto obchody s jednotkovými cenami hledí jedině k obratu. Podle analýzy Nystromovy rozeznávají se tři druhy zboží: 1. convenience articles (zboží denní potřeby), 2. shopping articles (vybranější zboží s větším sortimentem) a 3. speciality articles (přepychové zboží zvláštní potřeby). Je zřejmé, že obchody s jednotkovými cenami zabírají jen prvý druh artiklů, pronikajíce jen v několika směrech do oboru druhého a na-prosto ponechávajíce stranou třetí kategorii artiklů.

Kdy se kupuje nejvíce.

Americké, britské, německé a zčásti i švýcarské a francouzské obchody s jednotkovými cenami a jejich svazy mají takřka vědecky vedená národohospodářská, soukromoekonomická a statistická oddělení. Tyto insti-

tuce, pracující s kartogramy, grafikony, mapkami a veškerým technicko-vědeckým aparátem, nejsou tu však jen pro ozdobu a proto, aby odpovídaly na dotazy zvědavých cizinců, píšících o věci úvahy, nýbrž mají praktický smysl. Mitchell teoreticky zkoumal, že v obchodu detailním hrají tři faktory vynikající úlohu: 1. Facteur naturel, 2. facteur humain a 3. inégalité des mois. A tato teorie, mluvící o činitelích přírodních, lidských a nestejnosti měsíců, je dopodrobna užita v obchodech s jednotkovými cenami. Alain Leenhardt zjistil, že podle měsíců vypadá obrát skladu u velkého obchodu s jednotkovými cenami takto: leden 0·7, únor 0·8, březen 1·4, duben 1·1, květen a červen rovněž 1·1, červenec 1·2, srpen 1·1, září a říjen 0·9, listopad 0·8, kdežto prosinec 1·5. Zamyslíme-li se nad kursem těchto dat obratu, pochopíme ihned, jak praktická je i tato teorie.

Toto studium „periodicity spotřeby“ však se neomezuje jenom na měsíce, nýbrž jde dále na jednotlivé týdny v měsících, jednotlivé dny v týdnech a konečně na jednotlivé úseky doby v každém dnu. Jakkoli jde o věci nesmírně zajímavé, musíme si odepřítí je zde vykládat. Uvedeme jen několik příkladů, které osvětlí blíže tyto metody. Bylo zjištěno, že každé zboží má v určitý den a v určitou denní dobu, abychom tak řekli, „jinou cenu“ a podle toho se také zboží v krámě obchodu s jednotkovými cenami umísťuje, podle toho se řídí zásobení a obrát skladu a předvídá se dirigování nákupu, uskladnění a výdej krámu. Pro krátký styk s krámem, který jsme snad již dosti nastínili, slouží umístění skladu v bezprostřední blízkosti prodejní místnosti, zpravidla v rychle přístupném sklepě, kontrolovaném nejen lidmi, nýbrž i mechanicky, různými elektrickými zařízeními, různě zbarvenými žárovkami, jež označují pohyb zboží a pod. Pánské zboží na příklad se prodává nejvíce v pátek odpoledne a v sobotu. To znamená mítí připravenou souhrnu se skladem. Sýr se prodává nejvíce večer. Bylo zjištěno, že, je-li celý bochník sýra viditelný zákazníkovi a krájí-li se před ním přímo z bochníka, stoupl obrát čtyřnásobně. To je zkušenost evropská; skoro žertovný poznatek, ukazuje však dokonalost prodejní techniky.

Jak jsou placeni zaměstnanci.

Zbývá popsat již jen ostatní složky generální rezie. V procentech celkového obratu měly německé obchodní domy s jednotkovými cenami úhrnnou generální rezi 19—22·5%. U Epy se v pěti letech procento úhrnných nákladů pohybovalo mezi 19—19·5%, u Ehape mezi 21·4—22·9%, u německého Woolwortha 23·4 až 25·6%, u Wohlwert 19—22%, v Československu 18 až 21%.

Z toho připadalo u německých obchodů s jednotkovými cenami na mzdy včetně sociálních dávek 9·2%, kdežto v Československu 10%, u amerických jednotkových obchodů Woolwortha 7·6%, u Metropolitan Stotres 7·5%, což je v celku americký průměr pro jednotkové obchody. Ve Francii činí průměrné platy prodavačů a prodavaček 600—1000 franků, v Německu 100 marek, ve Švýcarsku 180 švýcarských franků, v Československu 850 Kč. Jak Mutz, tak Cassé i Leenhardt uvádějí pro všechny tyto země, že sice, když obchody s jednotkovými cenami před několika roky zahájily činnost, platily špatně, nyní však platí v průměru lépe, než obchodníci-detailisté. Stalo se tak pravděpodobně také pod tlakem veřejnosti, protože obchody

s jednotkovými cenami jsou mimořádně ostře hlídány nejen živnostníky a obchodníky, nýbrž i úřady a zejména odborovými organizacemi zaměstnanců. Jde jim tedy o to, aby proti nim nebylo argumentů při často se opakujících kampaních obchodníků-detailistů. Je velmi zajímavé — později se k tomu podrobněji vrátíme — že v Československu jednotkové obchody, na př. Teta, platí mzdy podle kolektivních smluv, řádně uzavřených s odborovými organizacemi zaměstnanců. Zaměstnanci pražských obchodníků-detailistů si namáhavě vymohli tak zv. „gremiální kolektivní smlouvu“, kterou však obchodníci-detailisté nezřídka porušují, avšak přesto je to velká sociální vymoženost. Pozoruhodné však je, že kolektivní smlouva zaměstnanců jednotkového obchodního domu Teta je ve všech oborech zaměstnání o sto korun čsl. i více na měsíčních mzdách příznivější pro zaměstnance. Tuto sociální stránku obchodů s jednotkovými cenami rozebereme však ve zvláštní kapitole.

Výdaje na reklamu

u obchodů s jednotkovými cenami takřka neexistují, ačkoli na příklad u obchodních domů činí až 3·7% obratu. Ve své obraně proti útokům obchodníků-detailistů uvedla na př. švýcarská Epa-Uniprix, že „dala do novin jen dvě oznámení o tom, že zahájila činnost, nepořádala žádné reklamní akce, žádné bílé týdny, žádné výprodeje a za svůj rozmach děkuje jen stále rostoucí laskavosti zákaznictva“.

Konečně zbývá nám zmíniti se

o personálu.

V důsledku vědecky promyšlených metod, prakticky aplikovaných teorií, celého systému komerčního taylorismu a psychologické analýzy zákazníka, patří položka „personál“ u obchodů s jednotkovými cenami mezi ty, které u srovnání s obchodníky-detailisty znamenají velkou úsporu a další možnost snižování cen. Na personálu prostě obchody s jednotkovými cenami ušetří, protože manipulace se zbožím je omezena na minimum, zjednodušení úkolu, který má personál před sebou, umožňuje, aby práci byly pověřeny především ženy a mužové, aby zastávali jen práce řídicí. Dříve užívaly obchody s jednotkovými cenami k prodeji neškoleného personálu, dnes však se již ve Spojených státech a také v Německu v tomto směru poměry pro ně zhoršily. Musí svůj personál školit, přijímají nový personál jen s určitým vzděláním a odbornou přípravou, kterou doplňují povinnými kursy. Je to proto, že ve Spojených státech a poněkud již i v Německu probudili se obchodníci-detailisté z prvního ustrnutí; od volání k veřejnosti a k zákonodárci o pomoc přešli k svépomoci, počali více studovat své vlastní prodejní metody, organizovali své nákupy a začali modernisovat techniku svých nákupů a prodejů. Tuto cestu musí nastoupit také naši obchodníci-detailisté, až procitnou z dnešního rozčilení, v němž hledají jen pomoc politickou, k tomu, aby především hledali pomoc u racionálního ekonomického myšlení.

Personálu obchodů s jednotkovými cenami je racionálněji využito než v obchodech detailistů, neboť krámský personál prodává zboží, jež nevyžaduje téměř žádné manipulace. Krom toho zákazník v krámě detailisty zabere po dobu svého nákupu prodavačku zcela pro sebe, kdežto v obchodě s jednotkovými cenami si zboží vybere a hned vezme sám a zaměstnává prodavačku jen po okamžik, kdy jí podává peníze. Z toho plyne pak rychlost prodejů a udivující číslo až 5000 prodejů, jež

uskuteční jedna prodavačka za den. I toto číslo v československých obchodech s jednotkovými cenami je podstatně nižší, neboť zde přece jenom nebyla možnost praktické aplikace teoretických poznatků a nevytvořila se dosud potřebná zkušenost.

Zbývá nám pojetnat o

z i s k u,

který je smyslem všeho podnikání, abychom uzavřeli tyto popisné kapitoly a mohli přistoupit k analýze problému.

Americký Woolworth vlastní mrakodrap o 65 poschodích, což je důsledek toho, že jeho zisk činí průměrně na čtvrt sta milionů dolarů ročně. V r. 1932 Woolworth vykazoval zisku 22'6 milionu dolarů, Kresge 5'7 milionu dolarů, Kress 3'5, Crory 1'1, anglický Woolworth 4'5 mil. liber šterlinků, londýnský Marks & Spencer 0'6 milionu liber, British Home 0'06 milionu liber, Ehape v Německu 0'9 milionu marek, Epa 1'4 mil. marek, francouzský Uniprix 1'9 mil. franků, belgická Sarma 1'5 milionu belgických franků r. 1933, švédská Epa 250.000 šv. korun. Menší zisky v Německu souvisí s tím, že v německých obchodech s jednotkovými cenami je větší podíl obrátu v obchodu s potravinami, na nichž je menší zisk. V procentech obrátu však vykazují jednotkové obchody americké již po o č i n a j í c í o s l a b e n í, které souvisí s účinnější konkurencí obchodníků-detailistů. Od roku 1930 do 1933 klesl americký Woolworth s 12% zisku z celého obrátu na 9'1%, Kresge se 7'1% na 4'5%, Kress se 7'7% na 5'4%, s 1'4% na 1'3%. U československých obchodů s jednotkovými cenami kolísá hrubý zisk z celkového obrátu kolem 3% až 6%.

literatura a umění

Otto Rádl:

Komu Česká akademie dává ceny - a koho přijímá

Nová epocha, která se nedostavila.

Před týdnem konala se schůze literárního odboru čtvrté třídy České akademie, o jejímž významu jsme v předposledním čísle napsali: má být východiskem nové éry literárního odboru. S touto schůzí byly spojeny naděje literární veřejnosti, která doufala, že difamovaný literární odbor uzná, že reprezentuje všechno možné, jenom ne živou a aktuální literaturu tohoto státu. Také ve vládních kruzích se očekávalo, že čtvrtá třída, stojící dosud osudně mimo styk s literárním dneškem a nijak nerepresentující nejsilnější literární zjevy našeho státu, ukáže dobrou vůli napravití hříchy mnoha minulých let a zvolí na volná tři místa kandidované tři autory, kteří v čele s vůdčím jménem Šaldovým měli reprezentovati nového ducha v této zastaralé instituci. Stručně řečeno, šlo tu především o to, stane-li se F. X. Šalda členem literárního odboru České akademie, nebo zůstane-li nadále mimo ní — bude-li odčiněna tato ostuda, že vynikající osobnost moderní české literatury stojí stranou nejvyšší instituce, jež má tuto literaturu reprezentovati — a konečně, dostane-li se s Šaldovou osobností do hničících vod literárního odboru duch průbojný a akční, jenž sám o sobě by byl celé veřejnosti zárukou, že Česká akademie půjde nadále jinými cestami.

Všichni ti, kdož pokládali zvolení Šaldovo za něco samozřejmého, se však ukvapili. Zapomněli, že literární odbor České akademie žije ve svých většinových usneseních v jakýchsi jiných sférách, vzdálených přítomnosti, zapomněli, že mezi těmito lidmi není patrně vůbec možno očekávat objektivní zhodnocení dnešní situace, třebaže je tu několik velice čestných výjimek, a že tuto většinu ovládají temné hněvy proti kritikovi, jenž právě o ní říkal tak často neobalenou pravdu. Optimisté zapomněli, že Šalda napsal před dva a půl rokem do svého „Zápisníku“:

„... Někdo si dal práci a z úředních výkazů sestavil jména všech literátů, kterým udělila čtvrtá třída České akademie ceny, stipendia a podpory za posledních pět let a došel k tomu, že se v nich nápadně opakují jedna a táž jména a sice, pokud jde o velké ceny a velká stipendia, jména starých pánů a pokud jde o ceny a stipendia menší, většinou jména jejich chráněnců a satelitů... Mladá, jen poněkud průbojná literatura pro čtvrtou třídu Akademie neexistuje. Mezi mladými literáty Akademii odměňovanými je možno snad jen asi u 10 procent mluvit o talentu a umění, ostatní jsou příživníci, chamradina, kýčari. Na počátku tohoto století pranýřoval Machar turecké hospodářství v literární třídě pod egidou Vrchlického a vtipkařil zejména o „příčinlivě zobajícím“ Klášterském. Dnes je předsedou Akademie on a hospodaří se stejně jako za Vrchlického. Neboť přicházejí a odcházejí v Čechách revoluce, ale Klášterští zůstávají.“

Na tyhle věty optimisté zapomněli, akademici na ně však nezapomněli.

Štika mezi kapry není žádoucí.

Podle dnešní praxe při volbách do literárního odboru čtvrté třídy České akademie je třeba, aby kandidovaný nový člen předem vydal písemný revers, že volbu za člena Akademie skutečně také přijme. K této praxi došla poraněná sebezáliba Akademie tehdy, když jí Karel Čapek a Fráňa Šrámek nabídnuté členství se zdvořilou omluvou vrátili. Literární odbor České akademie se totiž dostal do paradoxní situace: jeho pověst je tak špatná, že zvolení za člena se už dávno nepokládá za splnění literární ctižádosti. Bylo nebezpečí, že příliš mnoho autorů bude v budoucnosti veřejně dávatí najevo, že o členství v této literární třídě ani nestojí — proto byly zavedeny ony zavazující revery.

Předložili-li však literární odbor České akademie někomu k podpisu revers, že je ochoten přijmout nabídnuté členství v České akademii, vznikají tímto aktem závazky na dvou stranách. Kromě podpisujícího spisovatele a daleko více nežli on, je zavázán literární odbor nabídnuté členství skutečně poskytnouti. Nemůžeme si představit, že by se vyskytovala korporace takových nezdvořáků, kteří by předstoupili před spisovatele Šaldovy úrovně a jeho významu, požádali ho, aby písemně prohlásil, že přijímá členství v jejich kruhu, a pak si, spokojeně si mnouce ruce, odhlasovali: a my vás nepřijímáme... Tato svrchovaná nezdvořilost však se stala. F. X. Šalda podepsal revers přijímající volbu pouze na usilovné naléhání osobního přítele. Dal se přesvědčiti o tom, že obrození literární třídy Akademie je kulturní potřebou našeho státu, že jeho jmenování, které by bylo pro literární odbor ctí, má být jakýmsi symbolickým aktem, jenž ohlašuje vstup živé a současné literatury do zatuchlých síní odumírající instituce.

Účast na volební schůzi byla opravdu sensační: z 27 členů literárního odboru dostavily se jich celé dvě třetiny, to jest 18. Takový zájem o věc literární odbor Akademie dávno neprojevil. Je to konečně také pochopitelné, uvážíme-li, že skoro polovina jeho členů je již mezi sedmdesátým a osmdesátým rokem životním. Při tomto opravdu akademickém věku čtyř pětina účastníků překvapila neobyčejně veliká účast

členů, z nichž se k rozhodování o Šaldově volbě nedostavili pouze Herben, Sumín, Rokyta, Jahn, Hilbert, Jesenský, Tájovský, Krasko a Havlasa.

O průběhu volby je známo jenom to, že z kandidovaných nových členů dostal jedině Durych dva hlasy přes požadovanou většinu, zatím co Šaldovi, Martinkovi a Tilschové chyběly do zvolení čtyři hlasy, a Karáskovi ze Lvovic se nedostávalo hlasů pět. Při opakované volbě přibyl ve prospěch kandidatury Šaldovy pouze jeden hlas, což potvrzuje, že blok, utvořený proti Šaldovu zvolení, byl pevně organizován a odhodlán neustoupit. Blok byl rozhodnut raději ponechat i nadále dvě místa v literární třídě Akademie uprázdněnými, nežli na jedno z nich zvoliti Šaldu. Je to pravda trapná, nesmíme si ji však zkrášlovati a musíme si ji dobře podržeti na paměti právě dnes, kdy se chceme na dosavadní praxi České akademie podívati z větší blízkosti.

Z literárního Blaníka.

Povšimneme si tu především otázky, jak zachází literární odbor České akademie s výnosy fondů a dotací, z nichž je svěřeno správě Akademie jmění větší než dvacetimilionové. Podíváme se, jak literární odbor rozděluje a rozděloval literární ceny a podpory, všimneme si lidí, které poděloval mimořádnou přízní, a snad dospějeme tak k nějakému vysvětlení, proč měla literární třída České akademie tak vášnivý zájem o to, nepřipustit do blízkosti svého rozhodování kritika tak protichůdného jejím kamarádkým praktikám, jako je jím F. X. Šalda.

O podporách Akademie se již mnoho psalo. Pokusíme se uvést trochu pořádku do všech těchto tvrzení. Prolistujeme si několik ročníků denních listů i revuí, abychom se přesvědčili, co se akademikům při jejich cenové praxi vytýká, abychom poznali, jak se těmto výtkám brání — a pak si sestavíme něco lístkových výpisů z nějakých dvaceti ročníků „Almanachu České akademie věd a umění“, v nichž i literární třída je nucena každoročně publikovati jména podělených i obnosy cen. Přesvědčíme se, kolik je v těchto svazcích, jež neporušeně a nikdy nedotčeny drímají v moderních regálech universitní knihovny, bezohledných obžalob, kolik nepřijemné pravdy, kolik ironických pokřiků a skrytých kulturně-politických zápasů.

V „Právu Lidu“ z roku 1932 najdeme tento úsudek A. M. Piší:

„Literární odbor čtvrté třídy České akademie věd a umění si v posledních letech přímo vynucuje kritickou pozornost. Není pochyby: v literárním odboru její čtvrté třídy zasedají mužové ctihodní a zasloužili (kolik zasloužilejších a významnějších tam však není!), ale někteří z nich jakoby si nechtěli nebo ani již nedovedli uvědomit, že toto století vstoupilo už do své čtvrté desítky. Literární Blaník Akademie se otvírá několikrát za rok: když se poskytují z jednotlivých fondů, odměny a podpory, a když se uděluje výroční ceny. V takových chvílích zvykla si Akademie překvapovat naši literární veřejnost: mnohdy humorně, leckdy však i trapně. Neboť mezi těmi, kdož obdrží cenu, odměnu nebo podporu, nežádá parádují bez významní představitelé průměru a konvence; veličiny druhého, třetího řádu; epigoni věrejších epigonů. Užaslý divák doví se jen o výsledku: nezná cest a rezie, jimiž se k němu dospělo. Neví o zápasech, jež ve schůzích plenárních nebo porotních musí sváděti několik mladších, živých osobností více než konservativními starousedlíky na akademickém Olympu. Neví, že několik mužů požeňnaného věku, ale obdivuhodné tvrdostí tvoří rok co rok většinu poroty některých fondů a zárlivě dbá toho, aby se Akademie neposkrvnila dotekem literárního vývoje a výboje. Vnuká se mu podezření, že místo objektivního měřítka rozhodovala mnohdy osobní záliba nebo známost; že se cena nebo podpora udělila příliš z volné ruky. O některé z cen se musí žádat způsobem, který téměř předpokládá osobní známost... Veřejnost se nikdy nedoví, kolik žadatelů o tu či onu cenu nebo podporu bylo a nebo jací byli... Konečně museální praxe Akademie přímo a soustavně poškozují poslání

fondů Zeyerova a Novákova: pomáhati především mladým debutantům na veřejnost.“

Že tu nejde o nějakou stranickou akci sociálně demokratického tisku, potvrdí snad nejlépe citát z „Národních listů“ z téhož roku, kde pan J. O. Novotný, jehož nikdo nebude vinit z neumírněné pokrokovosti, napsal:

„Víme, že mezi „podpořenými“ je několik vysokých úředníků, choti neméně dobře hospodářsky postavených manželů, redaktorů denních listů a spisovatel z povolání. Pan Klášterský, doufám, uzná, že je značný rozdíl, dostane-li na příklad podporu tisíc korun „na vydání literárních studií“ dobře placený vrchní finanční rada, či dostane-li podporu pěti set korun na další práci literární muž, jemuž spisovatelství je hlavním a jediným povoláním v dnešní svízelné situaci... O podporu České akademie nutno žádati a již tím samým faktem připouští žadatelé i eventuální zkoumání svých poměrů majetkových, jímž porota zejména v dnešní době je povinna. Není tedy obrácením kapes, jestliže se někdo nad materiální kvalifikací toho či onoho žadatele překvapen postaví. Chci věřiti, že mnohemu z pánů, jak píše pan Klášterský, nejde ani tak o ten groš, jako o uznání literární práce a snahy. Těm moje poznámka trapnou chvíli nezpůsobí, poněvadž mají možnost dosáhnoute udělením podpory uznání své literární kvalifikace, peněžité obnos věnovati ve prospěch třeba Svatočboru, o jehož finančních nesnázích pisatel se zmiňuje...“

Je něco prohnílého.

Začteme se ještě dále do novin a revuí přesvědčíme se, že se literární třídě Akademie dostalo už přede dvěma roky hodně důkladných štulců, které se však minuly jakýmkoliv účinkem. „Večerní České Slovo“ zařadilo dne 30. ledna 1932 tuto zprávu:

„Chamtivcům se dávají podpory. Pán s plnou generálskou pensí a manželky vysokých státních hodnostářů dostávají příspěvky na zábavní cesty, úpěnlivé prosby hladovějících literátů se odmítají... Výsměšně a provokativně působí, udělují-li se stipendia a podpory Českou akademií a Svatočborem spisovatelům-blahobytníkům, nebo dokonce literárně diletujícími manželkám vysokých státních úředníků. Stížnost (podaná ministerstvu školství) upozorňuje, že ze státní subvence udělila Česká akademie několikatisícové (4000 K) cestovní stipendium do Španěl, netvořícímu již spisovateli, jenž má znamenitou pensí jako vládní rada a ředitel universitní knihovny — že udělila tisícovou podporu literárně diletující choti aktivního pražského generála — dále aktivnímu radovi Zemského výboru, aktivnímu řediteli pošt atd. — dále že z peněz Zeyerova fondu, určeného výhradně mladým a teprve začínajícím spisovatelům, vydala knížku veršů šedesátiletého ministerského rady, který si tuto ješitnost mohl zaplatit sám... Blahobytníci, na něž nedolehla krize, si přispíší a neostýchají se žádat o „literární“ podpory k tučným svým úředním gázím. Dostanou je, díky svým známostem, a ze státních, nyní již beztoho na nejmenší míru omezených subvencí, platí se stále literární zábavičky manželek sekčních šéfů a aktivních generálů.“

Slovenský „Elán“ prozradil, že tím šedesátiletým spisovatelem, který vyhrál soutěž nad třiceti mladšími, byl dr. Fr. Skácelík a dodává: „Olympané zůstávají klidni. Je třeba skandálu, aby se pohnuli. Ten už tu je. Šedesát let, to je přeče radostné mládí...“

Dokonce i „Polední list“ staví se dne 1. XI. 1932 proti cenové praxi Akademie:

„Tomu všemu by se předešlo, kdyby sami členové Akademie dbali toho, aby svým rozhodováním nepřiváděli do nepříjemné situace „šacování“ své druhy akademiky, — a přinesli takovou obět svému členství i svému přátelství, zvláště tehdy, vědě-li jistojistě, že někteří s důvěrou počtených nemusí své knihy vydávat vlastním nákladem a mají trvale velkého nakladatele k dispozici. Něco jiného je již hotové dílo a něco jiného jen slib jeho vykonání... Něco jiného je sbor akademiků a něco jiného správní rada banky, navzájem si odhlasující počty i uznání.“

Citovali jsme úmyslně několik hlasů z listů orientovaných právě, abychom neupadli v podezření, že snujeme opět nějakou tajnou akci zlopestvné literatury „levé“ proti hodné literatuře „pravé“.

Who is who?

Abychom se však nepřipojovali pouze k těmto paušálním protestům a obžalobám, vezmeme si teď k ruce několik jmen a několik číslic, vypsanych z „Almanachu České akademie“, abychom ukázali, že vznášená obvinění nebyla nespravedlivá. Rozdělili jsme si výpisy cen Akademie, udělených v době trvání československého státu její literární třídou, do několika skupin podle přibližné kvalifikace autorů. Začneme zdola.

Snad největší skupinu tvoří autoři neznámí a skoro neznámí. Literární třída Akademie dbá i tam, kde jí k tomu nic nenutí, nějak obzvlášť horlivě k tomu, aby podporovala autory neobjevené, kteří většinou i přes cenu Akademie neobjevenými zůstanou. Podívejme se na příklad na ceny loňské, kdy ceny čtvrté literární třídy dostali:

Josef Reyl (1000.— Kč), Antonín Synek (1000.— Kč „na literární práci“), dr. Václav Kůrka (1000.— Kč), Josef V. Fürst (700.— Kč), J. V. Šmejkal (700.— Kč), Vojtěch Rozner (700.— Kč), a Karl Prach (500.— Kč, předtím již roku 1928 stejný obnos „na literární práci“), — roku 1933 dostal „na práce literární“ cenu K. D. Balmont (1000.— Frs) a dr. B. Urban. — Roku 1932 dostal Antonín Lain (1600.— Kč, a předtím 1000.— Kč), literární podporu stejně jako F. Směja (1300.— Kč a současně téhož roku stipendium 500.— Kč „na další literární činnost“), Zdeněk Rón (1000.— Kč jako čestná odměna literární, roku 1930 týž autor 2000.— Kč jako uznání a předtím 300.— Kč jako stipendium). Josef Spilka (1000.— Kč čestné odměny literární, předtím 200.— Kč jako stipendium z fondu J. Zeyera), Jan Tým (500.— Kč „na další literární práci“), František Minařík (500.— Kč „na další literární činnost“, předtím již roku 1930 obdržel 400.— Kč) a konečně Stanislav Reiniš (500.— Kč „na další práce“, stejně již roku 1927 500.— Kč „na další práce“). — Roku 1931 obdržel Milan Fučík (1000.— Kč), dr. Jan Svítal-Karník (1000.— Kč), dr. Jan Grmela (600.— Kč), J. V. Štech (600.— Kč „na další literární činnost“), Jindřich Teuchner (500.— Kč „na další literární činnost“) a taneční estét dr. M. Siblík (500.— Kč). — Roku 1930 dostali podpory literární třídy: Jindřich Zpěvák (500.— Kč), K. Žalud-Palovic (500.— Kč), dr. J. Šach (500.— Kč, předtím již po dvakráte po 1000.— Kč), Karel Erban (300.— Kč). — Roku 1929 obdržel F. A. Springer cenu 600.— Kč, předtím obdržel již dvě podpory po 400.— Kč a 500.— Kč. — Roku 1928 obdržel J. Teichman 400.— Kč. — Roku 1928 dostal podpory a ceny B. Grünwald (2000.— Kč) a A. Zeman (1600.— Kč), Josef Roden (600.— Kč, předtím již 300.— Kč), J. Pachmayer (2000.— Kč roku 1927), Jan Skalák (500.— Kč roku 1926), Jaroslav Naumann (400.— Kč), Vojtěch Šístka (200.— Kč). Podobně následuje nekonečná řada v jiných letech předchozích.

Prosíme za prominutí předně, že tu hromadíme větší počet jmen a číslic: jednou však je třeba tuto praxi literárního odboru České akademie souhrnně doložit. A za druhé prosíme za prominutí, že jmenujeme dámy teprve na druhém místě: podle následujícího svědectví literární třídy České akademie však máme mohutnou ženskou literaturu, o čemž se dosud často nevědělo:

Roku 1934 obdržela literární cenu vedle Heleny Dvořákové (2000.— Kč, předtím 500.— Kč) Libuše Hanušová-Trnečková (500.— Kč, předtím již 500.— Kč a 500.— Kč). — Roku 1933 obdržela Anna Brtníková-Petříková (500.— Kč „na další literární práci“) a Marina Fričová (dokonce 4000.— Kč „na cestu do Jugoslaviie k napsání románu“, rok předtím obdržela též autorka 1000.— Kč literární podpory čtvrté třídy). — Roku 1931 obdržela Marie Veselá-Calma čestnou odměnu (1500.— Kč, předtím již 3000.— Kč a 1000.— Kč „na další literární činnost“). — Roku 1931 obdržela dr. M. Oravcová 500.— Kč „na další literární činnost“. — Roku 1930 získala Věra Vášová cenu 600.— Kč, dva roky předtím obdržela též autorka 4000.— Kč „na další literární činnost“. — Roku 1929 dostala již pátou finanční podporu Tylda Meinecková (2000.— Kč, rok předtím 600.— Kč, ještě rok předtím 1000.— Kč „na další literární práci“, roku 1923 též autorka 1000.— Kč „na dokončení románu“ a předtím 600.— Kč „na další práce literární“). — Roku 1928 dostalo se T. Utěšilové 400.— Kč. Roku 1927 byla odměněna cenou známá slovenská spisovatelka Elena Šoltesová (4000.— Kč). — Roku 1927 obdržela „na další literární práci“ cenu Růžena Schwarzová (500.— Kč), předtím dostalo se téže autorce 4000.— Kč 500.— Kč a 500.— Kč „na další literární práci“. Téhož roku obdržela Anna Ziegloserová 2000.— Kč, roku 1922 obdržela též autorka

1200.— Kč „na cestu do Paříže“. — Roku 1926 byla udělena cena Libuši Baudyšové (500.— Kč, předtím též autorka 600.— Kč, 500.— Kč a 400.— Kč). — R. 1925 obdržela velkou cenu literární třídy 4000.— Kč M. B. Eliášová, Maryša Šárecká obdržela tři ceny (500.— Kč, 300.— Kč a 200.— Kč), Olga Fastrová jako odměnu za „Zdenino štěstí“ 200.— Kč.

„Uznaná“ česká literatura.

Jsmo přesvědčeni, že většina z neznámých uvedených v předešlých odstavcích zachová si tuto kvalifikaci navždycky, takže ani v příštích letech nebude literární třídě České akademie nic bránit v tom, aby je jako dosud neobjevené autory znovu a znovu neobjevovala. Podíváme-li se na jména autorů, kteří představují „vyšší kategorii“, třídu „pětitisícovou“, mezi autory neakademiky, reprezentujícími běžnou literaturu československou, najdeme tuto ne-sourodou pěti:

Roku 1934 obdržel cenu 5000 Kč Josef Kopta (předtím dostal roku 1925 cenu 2000 Kč). — Téhož roku dostal V. K. Jeřábek 1000 Kč (předtím obdržel 5000 Kč, 1000 Kč, 1000 Kč a 600 Kč). — Roku 1932 obdržel čestnou odměnu 2000 Kč M. B. Böhmel, jenž dostal první cenu 5000 Kč již roku 1924. Jan z Wojkowicz dostal roku 1930 6000 Kč, „za posavadní literární činnost“ a dva roky předtím 1000 Kč a 4000 Kč. — Roku 1928 obdržel jako „jubilejní odměnu“ 5000 Kč Karel Horáký (byl poctěn dvakrát předtím cenami 400 Kč a 400 K za války).

Druhou kategorií mezi těmito autory běžné literatury tvoří kádr spisovatelů svou hodnotou i rázem své tvorby hodně rozdílných. Najdete tu mladé dramatiky i staré lyriky, naturalisty i dekadenty, jejichž společnou vlastností je pouze to, že žádný z nich nebyl dosud literární třídou České akademie oceněn na 5000 Kč. Přesto dopadají k leckterému z nich ceny s velikou pravidelností, třebaže v mírnějších obnosech, neboť kapka drtí kámen ne silou, ale často padáním.

Dr. Emil Synek získal letos cenu 1000 Kč, k níž se druží loňská cena 700 Kč. Loni byli odměněni dále: Emanuel Lešehrad (1200 Kč „za básnické práce“, předtím 1000 Kč a 1000 Kč „literární podpory“), Jaroslav Kolman-Cassius (1000 Kč „literárního uznání“), Adolf Veselý (1000 Kč, předtím 1200 Kč a 1000 Kč), dr. Václav Fryček (1000 Kč, předtím 1000 Kč), Benjamin Klíčka (500 Kč, předtím 400 Kč a 200 Kč), Josef Toman (2000 Kč, předtím 2000 Kč a 300 Kč). — Roku 1933 obdržel čestné uznání 2000 Kč Vojtěch Martínek (předtím získal 1000 Kč, 200 Kč a před válkou 200 K). — Roku 1932 obdrželi literární ceny Josef Jáhoda (2000 Kč, předtím 3000 Kč, 500 Kč, 800 Kč, 2000 Kč, 1000 Kč, 1000 Kč, 300 Kč a 200 Kč), dále Julius Skarlandt (1000 Kč, předtím 2000 a 1000 Kč), Miloslav Nohejl (1000 Kč, předtím roku 1930 2500 Kč, roku 1927 1800 Kč a 500 Kč), Adolf Wenig („na další literární práce“ 500 Kč, předtím 1000 Kč a před válkou 200 K), dr. Václav Brtník (600 Kč, předtím 500 Kč, 500 Kč, 500 Kč, 500 Kč a 300 Kč). — Roku 1931 obdržel Karel Šelepka podporu (1000 Kč, předtím 1500 Kč, 2000 Kč, 600 Kč, před válkou 800 K a 400 K), stejně jako Petr Fingal (1000 Kč a předtím 1000 Kč) a Otakar Hanuš (1000 Kč, předtím 1600 Kč, 300 Kč a 200 K). J. V. Rosůlek (1000 Kč a předtím 1000 Kč) a Adolf Velhartický (1500 Kč, 1000 Kč, 500 Kč a 200 Kč). — Roku 1930 obdržel Jaroslav Bednář 500 Kč (předtím 3000 Kč), Jaroslav Pasovský (500 Kč, předtím 600 Kč, 200 Kč, 200 K, 200 K, 200 K a 200 K), Otakar Parma (500 Kč, předtím 500 Kč a 200 K). Mezi těmito autory najdeme i Františka Kubku (1000 Kč, 2000 Kč, 1000 Kč, 1600 Kč, 1500 Kč, 500 Kč a Kč a 1000 Kč). — Roku 1927 obdržel literární cenu Rudolf Richard Hofmeister (2000 Kč, předtím 1000 Kč a 2000 Kč) spolu s Alfonsem Breškou (1000 Kč, předtím 600 Kč a 350 Kč). — Roku 1926 obdržel podporu České akademie F. V. Krejčí (1000 Kč, předtím obdržel sedm podpor a cen ještě za rakouského režimu, 200 K, 400 K, 500 K, 350 K, 200 K a 400 K). E. Sokol obdržel roku 1926 literární podporu (500 Kč, předtím 600 Kč, 1000 Kč, 800 Kč, 300 Kč). — Roku 1924 byli odměněni Jakub Deml (1000 Kč, předtím 300 K a 300 K) a Aug. Eug. Mužík (1000 Kč, předtím 400 Kč a 650 K, 900 K a 250 zl.). Z dalších autorů obdrželi ceny: dr. Gustav Pallas (500 Kč), Otomar Schäfer (800 Kč, předtím 200 K), Lev Blatný (300 K), dr. František Zavřel (500 Kč) a Lothar Suchý (1200 Kč).

Literatura moderní.

Srovnajme s výčtem všech předchozích autorů i autorek ty z našich autorů, kteří bývají shrnováni, ať už je to jakoliv nepřesné, mezi naši literaturu „moderní“. Není ani třeba, abychom výslovně na to upozorňovali, jak obrovský je rozdíl ve štědrosti dotací i v jejich výši. Začneme-li nejmladšími, musíme jmenovatí především:

Jana Čepa, jenž obdržel první cenu Akademie 5000 Kč (roku 1933 po velkém předchozím boji na nátlak Sezimův) a Josefa Knapa, jenž tutéž cenu obdržel již roku 1928 (5000 Kč, dále obdržel roku 1927 1200 Kč, roku 1930 500 Kč, roku 1932 2000 Kč a roku 1934 3000 Kč). Z neúspěšnějších mladých autorů počtem získaných cen jsou: Miloš Jirko (celkem sedm podpor a čestných odměn: 400 Kč, 500 Kč, 500 Kč, 500 Kč, 3000 Kč, 2000 Kč, 1500 Kč) a Jan Šnobl (celkem pět podpor a cen: 1000 Kč, 500 Kč, 500 Kč a 500 Kč), Jiří Mařánek obdržel podpory dvě (1000 Kč a 500 Kč), zatím co po jedné podpoře obdrželi: Václav Krška (1000 Kč), A. C. Nor (500 Kč) a Jan Kalista (400 Kč).

Většina z těchto cen mladým autorům byla udělena v posledních letech, kdy po vstupu Sezimové a na veliký nátlak publicistické veřejnosti počal se bráti větší zřetel na mladou literaturu, zejména směru „ruralistického“. Ve srovnání s těmito autory, kteří si získali přece jen jakéhos takéhos uznání našich nesmrtelných, shlíží literární třída České akademie nejnepříznivěji na členy generace „pragmatické“ a na celou skupinu autorů přibližně téhož věku, kteří jsou dnes nejčtenějšími autory:

Karel Čapek získal jedině v roku 1918 přízně nesmrtelných ve výši 300 Kč za nejkrásnější knihu svých povídek „Boží muka“. Ivan Olbracht je na tom ještě hůře: obdržel svých 400 K již v roce 1914. František Langer se musí rozpomínati až na rok 1911, kdy obdržel 500 K. Jsem-li již u dramatiků: zesnulý Arne Dvořák byl také odměněn dvěma cenami po 1600 K již roku 1909 a 1911. Lépe je zapsán u akademiků Jaroslav Durych, jenž obdržel roku 1930 čestnou cenu 5000 Kč (předtím 1000 Kč, 1600 Kč a 3000 Kč), zatím co Emil Vachek obdržel pouze jednu cenu za dva romány (2000 Kč roku 1922), Jaromír John dostal za jednu z nejlepších knih nové české literatury „Večery na slavníku“ cenu 1000 Kč (roku 1921) a Karel Scheinpflug roku 1920 rovněž 1000 Kč. — Trochu lépe jsou na tom autorky: Marie Majerová, která obdržela již roku 1912 cenu z fondu Julia Zeyera (800 K), obdržela později pět cen (600 Kč, 400 Kč, 1000 Kč, 1500 Kč a 1000 Kč) a Marie Tilschová, odměněná literární cenou již roku 1916 (250 K, později 600 Kč, 1200 Kč a 3000 Kč). — Daleko horší je to s básníky. Otokar Fischer je nositelem tří cen (1600 Kč, 600 Kč a 3000 Kč), Petr Kříčka rovněž tří cen (roku 1916 200 K, roku 1917 200 K a roku 1920 500 Kč), zatím co Josef Hora obdržel cenu jedinou a to roku 1914 z fondu Julia Zeyera 200 K.

Vrátíme-li se ještě o rok dále do minulosti, zjistíme, že roku 1913 udělila čtvrtá třída České akademie první cenu literární za knihu „Život ironický a jiné povídky“ F. X. Šaldovi. Byla to cena na svou dobu hezky vysoká, 1000 K v předválečné měně. Toto udělení ceny nám připomíná, že literární odbor České akademie nějak rychle zapomíná na minulost tam, kde se mu to hodí. Letošní nepřijetí F. X. Šaldy za člena čtvrté třídy Akademie bylo totiž jako hloupá výmluva motivována na některých stranách tím, že prý F. X. Šalda je spíše kritik a učenec a náležel by tedy do třídy třetí, jazykozpytné. A hle, čtvrtá třída České akademie toto své dnešní vyloučovací stanovisko si vyvrátila sama již dávno předtím: udělila témuž F. X. Šaldovi svou největší cenu, témuž F. X. Šaldovi za dílo básnické a nikoliv za dílo vědecké.

Akademie sobě.

Tím jsme vyčerpali přehled cen, které udělila literární třída České akademie autorům jiným. Leckdy, kde umělecká cena některého štědře poděleného autora byla pranepatrná, váhali jsme toto rozhodnutí vzít v pochybnost, poněvadž se nám zdálo, možná, že se za přidělením ceny nebo podpory skrývá

ohled na bídu některého ze spisovatelů. Snad diskretně při udělování cen rozhodují motivy sociální. Je nám docela pochopitelné, že v podobném případě, i když se jedná o autora méně šťastného a méně úspěšného, je přidělení na místě, že i ti méně talentovaní si zaslouží této formy podpory, poněvadž nemáme žádné zákonné úpravy sociálních podpor přestárých spisovatelů. Mýlili jsme se však. Projevovali jsme příliš mnoho citlivosti. Akademie se neohlíží na bídu lidí. Není jí pranic po špatných sociálních poměrech spisovatelů (s výjimkou jediného fondu Steinichové, jenž má ráz dobročinný). Literární třída České akademie je hrdě přesvědčena, že všechny odměněné autory odměnila pouze pro jejich vysoké umění. Její tajemník Antonín Klášterský nám to v „Národních listech“ jasně formuloval:

„Česká akademie není ústav charitativní, dobročinný, nikde v jejích statutech a rádech nenajdete, že by měla přihlížeti k spisovatelům a umělcům potřebným a z titulu nedostatku jim udělovati stipendia a podpory. Akademie má jen povzbuzovat a řídit a odměňovati vědeckou, literární a uměleckou práci a... nemůže a podle svých řádů ani nemá učiniti si vodítkem větší nebo menší materiální potřebu uchazečovu. Rozhoduje jen literární význam uchazečův, jeho dosavadní nebo k žádosti přiložená práce, jen to, zdali a jakou autor podává záruku, že udělená mu podpora bude opravdu použita na prospěch literatury... „Nesmí se chtít z Akademie udělat chudobinec.“ ... (Kdykoli byla udělena odměna spisovateli, jemuž hrozila katastrofa) ... bylo poctováno, že tu jde o výjimku z pravidla, která nemůže býti rozšiřována a nescházelo ani hlasů, jež se ozvaly proti tomu.“

Tajemník literárního odboru Akademie připouští dále některé výjimky z tohoto pravidla, ale ujímá se se vši rozhodností dobře situovaných vysokých úředníků, na něž útočily denní listy, jež jsme nahoře citovali. Nezbavíme se podezření, že tu Antonín Klášterský byl nucen mluvit pro domo. Naši akademici si totiž výslovně hájí právo, že fondy Akademie neslouží všeobecně k podpoře literatury, nýbrž především k podpoře akademiků samotných. Dokonce prý se najde pro tento výklad i opora ve stanovách a rádech samotné Akademie. Podíváme-li se na praxi, uznáme bez váhání, že tyto stanovky a řády, které ukládají soudcům rozhodovati především ve prospěch své vlastní kapsy, jsou asi stanovky a řády špatné. Přesvědčte se sami:

Člen Akademie F. S. Procházka je nositelem 13 podpor a cen Akademie, obdržel mimo jiné cenu 5000 Kč za redakci nového vydání „České lyry“, 5000 Kč za dosavadní literární práci (roku 1927) a o tři roky později opět 5000 Kč za „posavadní literární činnost“. Celkem obdržel od převratu od České akademie cen ve výši 20.000 Kč.

Jan Vrba, člen Akademie, je nositelem dvanácti podpor a cen České akademie, z nichž roku 1926 za „Chodské rebelie“ cenu 5000 Kč, a roku 1931 za vynikající literární činnost 5000 Kč, celkem obdržel na cenách Akademie po převratu 12.900 Kč.

Rudolf Medek, člen literárního odboru, obdržel od tohoto literárního odboru celkem šest cen, z nichž roku 1925 cenu 5000 Kč za „Ostrov v bouři“, roku 1926 3000 Kč za „Lásku a smrt“ a roku 1933 cenu 3000 Kč za „Legendu o Barabášovi“. Celkem obdržel od České akademie cen za 16.800 Kč.

Antonín Klášterský, člen literární třídy, je nositelem deseti cen této třídy, z nichž obdržel roku 1927 cenu 5000 Kč za „Chodské písně“ a roku 1929 opět 5000 Kč jakožto čestnou cenu literární. Celkem obdržel po dobu trvání republiky od Akademie literárních cen ve výši 12.600 Kč.

Dr. Jaromír Borecký, člen literárního odboru, obdržel celkem 8 cen a podpor, z nichž roku 1927 cenu 4000 Kč na cestu do Španěl a roku 1929 cenu 5000 Kč jakožto čestnou cenu literární. Celkem obdržel v posledních letech cen za 11.000 Kč.

Jan Havlasa obdržel roku 1932 cenu 5000 Kč za životní dílo a roku 1935 čestnou cenu literární 5000 Kč, celkem 10.000 Kč.

Jan Opolský je nositelem 5 cen Akademie, z nichž roku 1928 jubilejní odměnu 5000 Kč, celkem obdržel v posledních letech 9000 Kč.

Z ostatních členů literární třídy, o jejichž povolání do ní jsme vslovili v minulém článku jakousi pochybnost, je Jiří Sumín

(Amalie Vrbová), s čestnou cenou literární „za vynikající literární činnost“ 5000 Kč a Methoděj Jahn s jubilejní odměnou 5000 Kč.

Novou Akademií?

Uvedli jsme tu jako příklad jen jména devíti akademiků, kteří dohromady obdrželi od svého vlastního ústavu obnos 100.000 Kč, to jest dvacetinásobný obnos jedné státní ceny. Již to ukazuje absurdnost a naprostou nekontrolovatelnost dnešní praxe, podle níž si členové literární třídy Akademie udělují odměny navzájem. Tato praxe stala se něčím tak samozřejmým, že cena 5000 Kč, udělovaná pravidelně ke konci listopadu, bývá familierně mezi akademiky nazývána „přídavkem na Ježíška“.

Z ostatních akademiků, jejichž reprezentační význam pro naši literaturu jsme nepopírali, obdrželi čestnou cenu 5000 Kč F. X. Svoboda třikrát, J. Herben dvakrát, Růžena Jesenská a Gabriela Preissová každá dvakrát, J. S. Machar, Stanislav Lom a Jaroslav Kvapil každý jednou, Karel Sezima obdržel ji na vydání studií o české próze.

Tento pohled na praxi literárního odboru České akademie po jedné stránce její činnosti ukazuje snad dostatečně, že v olání po reformě Akademie má plné oprávnění. Volby minulého týdne nás dostatečně přesvědčily o tom, že reforma Akademie nemůže vyjít z ní samotné. Literární odbor Akademie je zatížen stářím a nevraživostí ke všemu novému a silnému. Těch osm lidí, kteří se pokusili o nápravu a odezdalo své hlasy pro F. X. Šaldu, představuje nejvyšší vypětí energie, krajní pokus o nápravu. Pokus selhal a jeho iniciátoři jsou zklamáni, jsou zbaveni jakékoliv důvěry v lepší budoucnost tohoto ústavu.

Jediné východisko, které by mohlo učinit z naší Akademie opravdu státně-representativní nejvyšší institut naší literatury, by byla vnučená a radikální reforma st a n o v, která by rozšířila počet míst literárního odboru na padesát členů. Srovnáme-li rozsáhlost umělecké produkce hudební, které je vykázán rovněž samostatný odbor o třiceti členech a nesčetně početnější produkci literární, jež má vystačiti se stejným počtem míst, uznáme, že tento požadavek na rozšíření počtu akademiků, reprezentujících literaturu, je oprávněný.

Kdyby se tento pokus nezdařil a kdyby nebylo možno touto metodou starý literární odbor omladiti — nezbylo by než založiti literární akademii novou, akademii opravdu československou. Autoři nejlepších jmen, kteří mezi Čechy i mezi Slováky a konečně i mezi Němci našich krajů stojí mimo dnešní Akademii, vystačí bez nejmenších obtíží k vytvoření této reprezentativní akademie nové. Dostalo se nám ostatně ujištění, že i mezi členy literárního odboru Akademie české je velký počet akademiků rozhodnutých k vystoupení, jakmile se naskytne podnět k založení opravdu významné literární akademie státní.

dopisy

Slovenská literatura a její kritikové

Vážená redakce!

Článek p. redaktora Peroutky v minulém čísle *Přítomnosti* „Nevíte o někom, kdo rozumí Slovensku?“ je jen důkazem, že *Přítomnost* se hojně čte na Slovensku a že se považuje za časopis, který má značný vliv na veřejné mínění v celé republice. Proto také na každý článek o Slovensku se vyskytují hned repliky jak se strany Slováků, tak Čechů. Tento fakt dokazuje, že Slovensko je dnes sociálně i kulturně diferencovanější, že reaguje na vše, co spadá do jeho oblasti. Celkový ráz článku p. redaktora nebyl šťastně volen, protože v polemice s básníkem Smrekem a jeho článkem v „Elánu“

šlo jenom o určitou epizodu z literárního života, která měla být traktována v mezích, které jí přísluší. Pak nebyl by článek vyzněl ve smyslu: Slovinci nerozumí sami sobě; proč žádají, abychom rozuměli my jim. To je stanovisko, které se nehodí zájmům československého kulturního soužití. Tady by měla být skutečně snaha rozumět Slovensku, t. j. především ho poznávat v celé jeho tradici a současné struktuře, která není čtyřicet let pozadu, ale má náramně mnoho společného se současným životem v zemích českých.

Pokusím se vysvětlit, proč byla napadena Matušková kritika současných spisovatelů slovenských. Byla to kritika, která v podobné situaci by byla všude napadena, a nad to byla psána způsobem, který není připuštěn ani v české kritice. Její záměr byl dobrý: napadnout vládnoucí estetické normy na Slovensku, rozšířit oblast tematiky v slovenské literatuře, slovem vyburcovat k intenzivnější a evropsky prohloubenější činnosti. Byl to pohled mladého člověka, který nebyl spokojen s úzkým rámcem slovenské literatury. Tato nespokojenost se vtělila do příkrých soudů o žijících spisovatelech. Nebyla to tedy kritika informující, ale kritika generačně útočná. Že však byla uveřejněna v česky psané *Přítomnosti*, t. j. na fóru pro slovenské spisovatele méně kompetentním, než jsou jejich vlastní literární časopisy, padlo odium také na pana redaktora. Kdyby byl pan redaktor chápal tuto věc literárně, nebyl by takovým tónem odpovídal Smrekovi. Smrek ho obvinil, že tendenčně uveřejňuje nepříznivé články o slovenské literatuře, které neprospívají vzájemnému poznávání, ale škodí mu. Smrekovo stanovisko, jako poškozeného kritikou, je pochopitelné. Křivdí však p. red. Peroutkovi, když jej podezřívá z takových záměrů, protože zájem o slovenské věci se vzbuzuje nejlépe něčím, co má příděch senzačnosti. Tohoto poškození bych se tedy nebál. Ale Smrek má pravdu, že by bylo žádoucí, aby *Přítomnost* z času na čas podávala zprávy o slovenských kulturních věcech rázu objektivního, ne útočného.

Proč uveřejnil p. redaktor Peroutka kritiky Matuškovy? Sám to odůvodňuje takto: „My Češi jsme zvyklí o své vlastní literatuře psát hodně kriticky, celá škola bezohledných kritiků z let devadesátých nás k tomu vychovala. Jestliže pak se přihodí psát o slovenské literatuře, pídíme se po někom, kdo by to dělal stejně.“ Dovolte, pane redaktore, abych to nazval domýšlivostí. Ukažte mi kritika, který by psal v dnešní české literatuře bezohledně. Každý kritik, nevyjímaje ani Šaldu, má své ohledy, má své normy nebo záměry vzhledem k určité společenské struktuře anebo situaci. Má své ohledy, a má také svůj styl, vyhovující požadavkům aspoň v nejširších mezích slušnosti. Dovolují si tvrdit, kdyby byl kdokoliv napsal podobným způsobem kritiku o českých současných spisovatelích, byl by pranýřován mnohem více než Matuška. Panu redaktoru Peroutkovi se právě proto líbil článek Matuškových, že se dnes mezi Čechy takového smělce nenajde. Řeknete, že k takové kritice není u nás důvodu, že se nám naše literatura líbí, ale totéž mohou říci Slovinci o své literatuře.

Já vím, tady je jeden silný argument. „Podívejte se, Šalda!“ Ano, on si může dovolit příkrý soud a také to někdy dělá, ale spíš bych řekl, že naprosté vyplývání jeho soudů vyplývá ne ze záporného, ale kladného hodnocení současné literatury, i té nejmodernější, zejména také proto, že Šalda do díla vniká, analyzuje ho a skutečně hodnotí na základě svých velkých zkušeností ve svém oboru a na základě vždy svěží theorie. Nepovažoval bych ani za příliš lichotivé pro současnou českou kritiku, že se ve všem dovolává Šaldy, že napodobuje jeho styl, že literát, kterého „popraví“ Šalda, je znemožněn. Kritika nemůže a nikdy nebude podávat věčné platné soudy o umění. To o sobě říká také Šalda. Jeho kritiky byly záměrné a časové. Vyhmatávaly vždycky nejživotnější směřování

počínajících „ismů“ a také byly hned podloženy právě vznikající teorií. Proto se v jeho díle docela dobře snáší vedle sebe chvála R. Svobodové s chválou Nezvala. Není tedy důvodů, proč by měl být p. redaktor tak pyšný na „bezohlednost“ české kritiky. A zejména, kdyby byl odborníkem ve slovenské literatuře, znal by jistě, že ve věci kritiky Slovensko není o čtyřicet let pozadu. Všechny kritické zápasy o nový styl, které vznikaly v Čechách, odehrávaly se na Slovensku v menší míře také. Vzpomeňme si, jak napadl Kuzmány v třicátých letech Chmelenského pro jeho odmítavou kritiku Máchova „Máje“. Je mi líto, že p. redaktor převzal docela vulgární názor, že Slovensko je tolik a tolik let pozadu. Přidává se k němu také zbožný povzdech pro uklidnění, aby Slovensko brzy odčinilo svcu „zaostalost“. Pan red. Peroutka rozumí společnosti, o tom není pochyby, a přece si dovolil toto mechanické přirovnání, jakoby se společenské organismy mohly hodnotit bez ohledu na jejich vnitřní konstituci, bez ohledu na podmínky sociologické. Dvě společnosti, dokonce dvě části jedné společnosti nemohou nikdy býti na jedné úrovni, vždycky bude mít jedna vůči druhé něco „pozadu“. A konečně, nenajde se tak lehce národ, který by bez zvláštních škol byl vytvořil takovou literaturu, jako Slováci. V literatuře jsou Slováci právě nejdále.

Tento názor o slovenské zaostalosti má také jinou stinnou stránku. Sugeruje Slovákům určitý pocit méněcennosti, na který Slováci — až na výjimky — dosti trpěli. Dnes se brání proti němu na jedné straně izolací, zdůrazňováním své odlišnosti a útoky proti každému vměšování se do jejich kulturních a také politických problémů. Proto také se stala veřejná mentalita slovenská velice citlivou, reaguje podrážděně a v radikálním křídle dovede nevybíravě a našim společným zájmům nebezpečně útočit. Každý, i jen trochu vzdělaný Slovák na podceňování svého prostředí odpoví buď prudkou citovou reakcí anebo lhostejností. Ani jedno ani druhé není pro nás potřebné a zdravé. Na jedné straně to vede k radikalismu, na druhé k defaultismu. Já vím, ačkoliv jsem Slovák, jak působí na mne nějaká odsuzující nebo zlomyslná kritika Čechů ze zahraničí.

„Čtyřicet let zaostalosti“ Slovenska, jako dosti běžný názor české inteligence, ohrožuje také něco důležitějšího: brání Čechům v objektivním pozorování Slovenska, brání Slovákům vědomí o jednotě kulturní, a to má náležitou ozvěnu v politice a na Slovensku se toho využívá. Ale jak přijde k té „zaostalosti“ Slovák, který nejen že ovládá a zná dobře slovenskou a nad to i českou tradici kulturní a politickou, ale má i školení, dejme tomu, pražské university a prožívá stejnou skutečnost českou jako slovenskou. Je pravým Čechoslovákem. Jemu připadá mluvení o zaostalosti slovenské směšným, protože on je nucen v tom okamžení abstrahovat ze své duševní struktury vše, co mu dává české prostředí a hodnotit jen její slovenské složky. Při takovém procesu ovšem rozhodují citové momenty a tak se stává, že právě pražský Slovák (Smrek) reaguje vášnivě, protože jeho to nejvíc postihuje. Politický boj na Slovensku v autonomistických vrstvách se opírá o požadavek parity ve všech vě-

cech slovenských vůči českým. Tato relativní parita je samozřejmě zaručena demokratickým zřízením státu, a aktivitou slovenských zástupců v parlamentě. A přece to volání! Je to psychologický moment, který tady působí. Je to ostrá snaha po stejné míře a také po stejném hodnocení. Je to reakce, kterou už při charakteristice nacionalismu vypozařoval Hodža a na niž má vliv postoj některých Čechů k slovenským věcem. Když Masaryk před 35 lety vyslovoval své ostré soudy o Martině, měl je podloženy přímou zkušeností a bezprostřední znalostí slovenské minulosti i přítomnosti, a také se mu podařilo strhnout za sebou celou mladou generaci. Masaryk rozuměl potřebám Slovenska. A není za těžko rozumět jim ani dnes, ale to předpokládá dnes už poměrně dosti složitou znalost Slovenska.

Pan redaktor se ovšem také věcně mýlí, když myslí, že u nás nebylo takové kritiky jako v Čechách. Byla a byla velice smělá, ve výrazech až groteskní. (Vajanský, Smetana, Novomeský, Lajčiak). Matuška proti tomu, co psali davisté před deseti lety, byl ještě slušný. Ale dnes se už způsoby zjemnily, a tak se pocituje jeho sloh jako afektovaný a nevhodný. Slovenské umění nemůžeme hodnotit správně z prostředí, na které nebylo zaměřeno, a proto také někdy ta nedorozumění v hodnocení. Dnes ovšem si žádáme, aby slovenský spisovatel, když tvoří, měl na mysli širší okruh čtenářstva, celek československý. Dnešní psychosa tomu brání. Ale už v jednotlivých dílech toto širší zaměření pozorujeme.

Zaostalost Slovenska už také proto nebudeme klást proti vyšší úrovni českých zemí, že jsme si vědomi jednotného československého organismu. Spisovná řeč nemůže býti kategorickou mezi, jako jí téměř není, zejména pro nás Slováky. Jaký smysl by mělo zdůrazňovat zaostalost Plzně proti Praze, nebo Moravské Ostravy proti Praze, nebo také dnes už Bratislavy proti Praze, když víme, že jsou to části jednoho symbiotického celku. Když je Slovák hrd na Prahu, proč by nemohl být Čech — dovolte ten paradox — hrd na slovenskou „zaostalost“? Z těchto a výše uvedených důvodů jsou — aspoň pro mne — nepřijatelný ráz celého článku a tyto dvě věty pana redaktora: „My Češi máme již právo na kritickou svobodu vybojováno. Vás, Slováky, kteří jste — rače odpustit — v literatuře poněkud pozadu, to teprve čeká.“ Jistě nejsou tyto věty vhodnou odpovědí na Smrekův článek v „Elánu“.

Co se týká slovenského „potlapkávání“, není nijakou krajovou specialitou, ale je obecné a hojně rozšířeno také na západě republiky. Že slovenští spisovatelé tak napadli Matušku pro jeho kritiky, nedopustili se tím něčeho, co by bylo v české části naší literatury vyloučeno. Právě na sloupcích *Přítomnosti* hájil se Karel Čapek proti kritice svého „Hordubala“, ovšem svým způsobem přiměřeně dovedně a slušně. Mohl bych říci, že se zlobil na soudy kritiky a že si přál kritiky všeobecně superlativní. Neměl docela právo uvádět kritiky v takové rozpaky, protože v diferencované společnosti a při prolínání estetických norem stejnoznačné kritiky jsou zvláštností.

I když jsem uvedl důvody proti rázu článku a některým větám pana redaktora, nemohu neocenit jeho upřímnost, poctivý a dobrý záměr vzhledem k slovenskému kolektivu. I to nám prospívá k orientaci a vzájemnému sebezpoznání. A to je na tom nejradostnější a nejplodnější. Dr. Milan Pišút.

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!

Americké brýle Ful Vue

„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

Původní spolehlivá americká zlatá plnicí pera

Výhradní prodej má firma

Karel Kellner, Praha - Václavské nám. 61 - Dlouhá třída 17 - Rače si vyžádati náš ilustr. prospekt

Conklin

se znamenitě osvědčují a poskytnou každému největší míru uspokojení. CONKLIN znamená přesnost a pokrok!